МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА
освітньо-кваліфікаційного рівню
“Магістр”

на тему

«Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови»

Виконала: здобувач вищої освіти 2 курсу магістратури,
спеціальності А4 Середня освіта
галузі знань А Освіта
Професійної кваліфікації
Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури
Анастасія ЯКОВЕЦЬ

Керівник: доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики іноземних мов та методики викладання
Наталія МИХАЛЬЧУК

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри іноземних мов Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем’янчука **Діана КОЧМАР**

Рівне – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ І. СУВЕРЕННІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ 14

1.1. Сутність суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови 14
1.2. Колективний інтелект як детермінанта суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови 26

Висновки до першого розділу 52

РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АКТУАЛІЗАЦІЇ СУВЕРЕННОГО НАВЧАННЯ З МЕТОЮ НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 61

2.1. Використання компонентів актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови 61
2.2. Вплив вчителя нової української школи на розвиток комунікативних здібностей учнів підліткового віку в суверенній структурі освітнього процесу 69
2.3. Формування та розвиток суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови 85

Висновки до другого розділу 93

ВИСНОВКИ 102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 118
ДОДАТКИ 125

АНОТАЦІЇ

Яковець А. Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови. Дипломна робота освітньо-кваліфікаційного рівню «Магістр». Рівненський державний гуманітарний університет, 2025. *Рукопис*.

В роботі ***вперше***: Зазначено, що для ***досягнення суверенності*** як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови виділимо декілька різновидів груп, на котрі можна розділити клас під час заняття:

1. Гетерогенна мікрогрупа, яка найчастіше формується з одного сильного учня, двох середніх та двох слабких. Відповідна мікрогрупа здатна сформувати найтіснішу співпрацю учнів з різними рівнями знань, через те, що зазвичай на уроці вище вказані учні не часто йдуть на контакт один із одним. Проте, в даній мікрогрупі слабші учні контролюються сильнішими, що сприяє отриманню нових знань та досвіду.

2. Гомогенна мікрогрупа, зазвичай, формується з учнів, які мають орієнтовно однаковий рівень знань. Формування роботи в гомогенній мікрогрупі полягає в необхідності взаємодії сильніших учнів з сильними, а слабших зі слабкими.

3. Базова мікрогрупа формується вчителем на довготривалий термін (до прикладу, на семестр).

4. Довільна мікрогрупа створюється за якоюсь конкретною спільною ознакою, як-от вікова, фізіологічна тощо.

Вперше зазначено, що ***суверенна групова динаміка*** характеризується: цілями та завданнями мікрогрупи; нормами мікрогрупи, структурою мікрогрупи, груповими ролями та проблемою лідерства; груповою згуртованістю; напругою в мікрогрупі та ін.

Ключові слова: суверенність, суверенна групова динаміка, цілі та завдання мікрогрупи, норми мікрогрупи, структура мікрогрупи, групові ролі, лідерство.

Yakovets A. Sovereignty as a factor in the successful acquisition of a foreign language by adolescents. Diploma research of the educational qualification level «Master Degree». Rivne State University of the Humanities, 2025. *The manuscript.*

In the research for the first time: It was noted that in order to achieve sovereignty as a factor in the successful mastering of a foreign language by teenagers, we would distinguish several types of groups into which the class can be divided during the lesson:

1. Heterogeneous microgroup, which was most often formed from one strong pupil, two average and two weak ones. The corresponding microgroup is able to form the closest cooperation of pupils with different levels of knowledge, due to the fact that usually in the lesson the above-mentioned students do not often come into contact with each other. However, in this microgroup, weaker pipils are controlled by stronger ones, which contributes to the acquisition of new knowledge and experience.
2. A homogeneous microgroup was usually formed from pupils who had approximately the same level of knowledge. The formation of the activity in a homogeneous microgroup consisted in the need for stronger pupils to interact with strong ones, and weaker ones with weak ones.
3. A basic microgroup was formed by a teacher for a long term (for example, for a semester).
4. An arbitrary microgroup was created based on some specific common characteristic, such as age, physiological, etc.

It is first stated that sovereign group dynamics are characterized by: microgroup goals and objectives; microgroup norms, microgroup structure, group roles and leadership issues; group cohesion; microgroup tension, etc.

Key words: sovereignty, sovereign group dynamics, microgroup goals and objectives, microgroup norms, microgroup structure, group roles, leadership.

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. В умовах сучасності, українська система освіти здійснює стрімкий перехід до компетентнісного підходу, через те, що парадигма традиційної школи не задовольняє, перш за все, замовника освіти – бізнес, вищу школу, батьків і громадськість. Всі вимоги, що пред'являються до рівня підготовки учнів, виражаються через систему різноманітних компетентностей. Одне з головних завдань сучасного вчителя – формування ефективної методики для досягнення високих результатів учнів у вивченні іноземної мови. Кінцевий результат – сформованість сучасної моделі освіти, зорієнтованої на суверенність як чинник успішного опанування школярами іноземної мови.

Так, актуальність нашого дослідження високою мірою зумовлена наступними факторами:

– модернізацією системи освіти, зумовленої потребою підготовкою нової системи цінностей, сфокусованої на індивідові, здатному до саморозвитку, гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності на основі комунікації суверенного типу і принципу соціальної відповідальності;

– зміною традиційної парадигми освіти, в якій опанування готових знань стає недостатнім, коли учень перетворюється з пасивного об'єкта на активного суб'єкта освітнього процесу за умов цілковитої зміни ролей та функцій вчителя;

– входження України в єдиний світовий освітній простір, що вимагає впровадження фасилітативного підходу до процесу навчання учнів англійської мови та до процесу викладання.

Об'єктом дослідження є процес впровадження новітніх моделей навчання учнів англійської мови в освітній процес НУШ, що дозволятиме формувати суверенність підлітків.

Предметом дослідження є суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови.

Мета дослідження: проаналізувати суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань:**

1. Проаналізувати сутність терміну «суверенність» в психолого-педагогічній літературі, зробити теоретико-методологічний аналіз даної проблеми.

2. Визначити сутність суверенності у парадигмі інноваційних підходів у процесі викладання англійської мови в НУШ.

3. Розглянути колективний інтелект як детермінанту суверенності як важливого чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

4. Визначити елементи, характеристики, критерії експлікації суверенності як важливого чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

5. Проаналізувати використання впровадження новітніх моделей навчання учнів англійської мови в освітній процес НУШ, що дозволятиме формувати суверенність підлітків. Запропонувати авторські завдання, вправи для школярів, які будуть сприяти розвиткові суверенності як важливого чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

Методологічною основою дослідження стали розроблені в науковій парадигмі положення про сутність методів навчання (Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах, 2004), новітні технології навчання (Дікова-Фаворська, 2009; Чечуй, 2013; Mykhalchuk, Bihunova, Fridrikh & Vietrova, 2021), суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови (Mytnyk, Matvienko, Guraliuk, Mykhalchuk & Ivashkevych Er., 2021); суверенної структури освітнього процесу (Surgeman & Doherty, 1999; Visual facilitation, 2022).

Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених у дослідженні завдань використовувались такі **методи дослідження:**

теоретичний аналіз матеріалу, синтез та узагальнення – було здійснено аналіз наукової літератури за темою дослідження; дефініційний метод, розроблення методики впровадження елементів суверенної структури освітнього процесу в освітній процес закладів середньої освіти.

Наукова новизна дослідження.

В роботі ***вперше***:

Зазначено, що для ***досягнення суверенності*** як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови виділимо декілька різновидів груп, на котрі можна розділити клас під час заняття:

1. ***Гетерогенна мікрогрупа***, яка найчастіше формується з одного сильного учня, двох середніх та двох слабких. Відповідна мікрогрупа здатна сформувати найтіснішу співпрацю учнів з різними рівнями знань, через те, що зазвичай на уроці вище вказані учні не часто йдуть на контакт один із одним. Проте, в даній мікрогрупі слабші учні контролюються сильнішими, що сприяє отриманню нових знань та досвіду.
2. ***Гомогенна мікрогрупа***, зазвичай, формується з учнів, які мають орієнтовно однаковий рівень знань. Формування роботи в гомогенній мікрогрупі полягає в необхідності взаємодії сильніших учнів з сильними, а слабших зі слабкими.
3. ***Базова мікрогрупа*** формується вчителем на довготривалий термін (до прикладу, на семестр).
4. ***Довільна мікрогрупа*** створюється за якоюсь конкретною спільною ознакою, як-от вікова, фізіологічна тощо.

Вперше зазначено, що ***суверенна групова динаміка*** характеризується:

- цілями та завданнями мікрогрупи;
- нормами мікрогрупи, структурою мікрогрупи, груповими ролями та проблемою лідерства;
- груповою згуртованістю;
- напругою в мікрогрупі;
- актуалізацією попереднього емоційного досвіду (проєкцією);

- формуванням підгруп, фазою прогресу кожної конкретної мікрогрупи.

Вперше доведено, що продуктивність запровадження суверенної ролі вчителя іноземних мов в мікрогрупах досягається за умов дотримання наступних правил:

1. Дефініція завдань та задач.
2. Демонстрація завдань та постановка задач.
3. Розподіл учнів в мікрогрупах.
4. Підвищення рівня результативності виконаної пізнавальної діяльності.
5. Презентація результатів виконаної пізнавальної діяльності.

Вперше в роботі визначено принципи суверенного навчання.

Принцип суверенних інтелектуальних та емоційних учнівських взаємодій забезпечує вербальну та невербальну реакцію під час колективної діяльності, які сприяють необхідному зворотному зв'язку в суверенній діяльності учасників. Педагог може мотивувати учнів до успіху та сприяти комунікації іноземною мовою. При цьому вчитель має робити виправлення та надавати змістовні поради щодо спілкування.

Дидактичні принципи суверенного навчання базуються на наочності, суверенності, доступності та активності.

Методичні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Комунікативною спрямованістю особистості.

Спрямування лінгвістичних принципів навчання в мікрогрупі керується:

- Концентризмом.
- Мінімізацією.
- Мовленням.

Психологічні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Позитивізмом.
- Взаємодопомогою.

- Індивідуальністю.
- Відповідальністю.
- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Добровільною ініціативою.
- Врахуванням індивідуальних характеристик.

Мотивацією.

Вперше сформульовано суверенні підходи в освітній діяльності в закладах середньої освіти.

Проблемним суверенним підходом важливо користуватися, навчаючи учнів спілкуватися один з одним. Розвиток навичок діалогічного мовлення має декілька етапів, для кожного з яких є необхідною використання системи вправ, в основу яких покладено проблемну ситуацію. Робота над такими вправами стимулює школярів до залучення зорової та слухової наочності, які, у свою чергу, дають поштовх для варіювання проблемної суверенної ситуації.

Фасилітативному суверенному діалогу є характерними окремі стимулюючі репліки, які мотивують учнів працювати на високому творчому рівневі. Такий тип діалогу застосовують на етапі постановки проблеми для того, щоб учні побачили протиріччя, яке було закладене проблемною ситуацією, і змогли сформулювати проблему.

Активізуючий суверенний діалог є системою запитань та завдань, що активізує і, безперечно, сприяє розвитку логічного мислення учнів. Етап постановки проблеми поступово підштовхує учнів до формулювання теми. Етап пошуку розв'язання проблеми будує логічну послідовність умовиводів, що підводять школярів до нових знань.

Вперше зазначено, що ***проблемно-діалогічним суверенним навчанням*** вважається такий тип навчання, що активізує творче опанування учнями знань шляхом зарання підготованого вчителем діалогу. Вчитель, користуючись фасилітативний та активізуючий суверенні діалоги спонукає учнів висвітлити освітню проблему, тим самим сформулювати тему уроку чи питання для

дослідження, тобто актуалізувати цікавість учнів до вивчення нового матеріалу, створюючи пізнавальну мотивацію. Далі шляхом фасилітативного чи активізуючого суверенних діалогів вчитель пропонує пошуки розв'язання проблеми, або «відкрити» нові знання. Разом з цим, формується глибоке розуміння учнями вивченого матеріалу.

Вперше зазначено, що завдячуючи ***проблемно-діалогічному суверенному навчанню*** при організації освітньої діяльності, у учнів формується здатність самостійного аналізу проблемних ситуацій, бачення проблеми та знаходження правильної відповіді. Ідентифікуються навички лексико та граматично коректного діалогічного мовлення. Так, за допомогою розвитку критичного мислення, в новій українській школі на основі суверенного підходу планується виховування вільної, розвиненої та освіченої особистості, яка користується набутим суб'єктивним досвідом, здатну орієнтуватися в умовах постійно мінливого світу.

Вперше виділено етапи ціннісно зорієнтованого навчання в освітньому суверенному процесі: демонстрацію ціннісних орієнтацій учневі; опанування ціннісних орієнтацій учасниками освітнього процесу; сприйняття ціннісних орієнтацій; реалізацію ціннісних орієнтацій у поведінковій діяльності учнів; затвердження ціннісних орієнтацій в спрямованості особистості і репрезентація її в статус цінності конкретної особистості, тобто свого роду потенційного стану; актуалізацію потенційних ціннісних орієнтацій, що полягає в особистісних якостях вчителя.

Вперше психолого-педагогічну суверенність розглянуто з різних сторін: як функція, як процес, як спосіб навчання і взаємодії, як професійно важлива якість, як засіб, як техніка розв'язання групових завдань і задач.

Вперше визначено наступні компоненти суверенної структури освітнього процесу, розкрито їхній зміст: мотиваційний; когнітивний; операційно-діяльнісний; рефлексивний.

Вперше виділено ***основні компоненти суверенної взаємодії вчителя і учня підліткового віку***, до яких ми відносимо:

- ***когнітивний*** (усвідомлення прийняття основ суверенної взаємодії з учнями при вирішенні різних завдань їхнього навчання і виховання);
- ***емоційний*** (ставлення до об'єкта взаємодії з урахуванням його своєрідності і адаптивності, що визначає суверенне прагнення суб'єкта);
- ***поведінковий*** (передбачає оволодіння суверенними технологіями з реалізації цінностей педагогічної діяльності, що закладені в її основу);
- ***рефлексивний*** (за яким передбачено самоаналіз і самооцінку власної діяльності і поведінки, а також діяльності і поведінки учня). Виявлені компоненти знаходять повсякденний прояв в процесі суверенної взаємодії педагога з різними категоріями учнів.

Доповнено:

- поняття ***суверенність*** представлено як особистісно зорієнтована якість, властивість та характеристика, що виражається в глобальній довірі людині, яка постулює актуалізуючу тенденцію зростати, розвиватися, реалізовувати свій особистісний потенціал;

- ***психологічні чинники*** здійснення мікрогрупової діяльності на занятті з іноземної мови;

- характеристики ***ціннісно зорієнтованого підходу в умовах впровадження суверенної моделі навчання***: 1) культурний аспект над органічного універсуму, що охоплює подання, цінності, норми, їх взаємовідносини та взаємодії; 2) реалізація верховних цінностей шляхом культивування вищої людської гідності; 3) орієнтації на ідеали вдосконалення людини; 4) втілені суверенні цінності і смисли; 5) творча діяльність людини.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній визначено ***слабкі сторони суверенної структури освітнього процесу***, підтримувані ***зовнішніми суверенними мотивами***, адже стійкі наукові представлення про світ у школярів не утворюються. Для їхнього формування необхідною є пізнавальна мотивація. Зазначено, що специфіка ***зовнішньої суверенної мотивації*** полягає в тому, що вона формується в учнів під час суверенної

структури освітнього процесу. Також сформульовано дефініцію ***пізнавальної суверенної мотивації щодо суверенної структури освітнього процесу*** – це окремий вид мотивації, що становить собою систему специфічних психологічних якостей того, хто навчається, що знаходяться в залежності від освітнього середовища і специфіки суверенної структури освітнього процесу. Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу підлітків належить до професійно значущих особистісних характеристик.

Практичне значення роботи полягає в теоретичному обґрунтованні, доборі, укладенні та систематизації методів та прийомів формування та розвитку суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, розкрито методологію впровадження суверенних елементів в освітнійй процес закладів середньої освіти, може бути використана в процесі навчання учнів середніх та старших класів. Також практичне значення роботи полягає у виокремленні наступних ***компонентів суверенної діяльності педагога***: комунікативні та організаційні здібності педагога; емпатія; здатність до самоврядування; прагнення до особистісного розвитку; автономність; впевненість в собі; тенденції до співпраці; самоефективність; осмисленість життя і психологічна стабільність; фрустраційна толерантність; здатність до комунікативного контролю.

Апробація та впровадження результатів дослідження у практику загальноосвітньої середньої школи здійснювалися шляхом обговорення на педагогічних радах закладу середньої освіти № 15 м. Рівного, засіданнях кафедри теорії і практики іноземних мов та методики викладання, виступів на звітних конференціях РДГУ протягом 2024–2025 н.р., VI Всеукраїнській науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених *«Актуальні проблеми сучасної іноземної філології»* (20 травня 2025 року).

За результатами дослідження опубліковано одну наукову працю:

1. Яковець А. (2025). Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної

конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених *«Актуальні проблеми сучасної іноземної філології» (20 травня 2025 року).* Рівне: 2025. С. 222–225.

РОЗДІЛ І.
СУВЕРЕННІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

1.1. Сутність суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови

В умовах розвитку сучасного світу постає нагальна необхідність впровадження інноваційних підходів щодо викладання іноземних мов, з огляду на те, що стандартні підходи та методики не дають бажаного результату та поступово втрачають свою актуальність. Тому з метою підвищення рівня знань учнів, підвищення освітньої кваліфікації вчителів, освітнього рівня шкіл України, Міністерство освіти і науки України та Британська Рада в Україні постійно створюють нові підходи до мовної та консеквентної кваліфікації майбутніх вчителів іноземної мови у закладах вищої освіти та необхідності впровадження нових сучасних підходів до викладання іноземної мови в закладах середньої освіти.

Нова українська школа спрямована на переорієнтацію освітнього процесу, інноваційні підходи до навчання, зміну освітньої парадигми: відхід від традиційної системи освіти, відмову від так званої «педагогіки знань» та прийняття педагогічних нововведень, від антропоцентричної парадигми на зміну освітнього процесу на комунікативно-прагматичний та фасилітативний процес, які великою мірою сприяють розвиткові суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови. Нова українська школа спрямована на прийняття аксіопедагогіки, головною метою якої буде розвиток усієї сукупності якостей особистості: знань, умінь, навичок, відносин до діяльності, способів розумових дій, компетентностей, а також суверенності особистості підлітка. При цьому провідна роль відводиться не іншомовній компетентності, формування якої є головною метою навчання будь-якої

іноземної мови, а мовленнєвій компетентності як провідної в системі полікультурної іншомовної освіти XXI століття (Ярмолюк, 2013).

В основі системи викладання Нової Української Школи (НУШ) покладено поняття *суверенності*. Розглянемо основні підходи до його визначення. Так, British Council визначає поняття суверенності як поняття, яке використовується для опису провідної ролі учня та вчителя. Суверенність – це актуалізація необхідних особистісних ресурсів, які великою мірою актуалізують потенційні ресурси особистості учня та створюють позитивні можливості для нього для самостійного знаходження потрібної інформації, що, в свою чергу, створює позитивні передумови для підтримки підлітка для того, щоб учні могли виконати ту чи іншу задачу самостійно, а не очікувати готових знань від процесу викладання (Brown, 2001).

Суверенність – особистісно зорієнтована якість, властивість та характеристика, що виражається в глобальній довірі людині, яка постулює актуалізуючу тенденцію зростати, розвиватися, реалізовувати свій особистісний потенціал. Суверенність є ключовим поняттям не директивної, особистісно зорієнтованої (person-centered) психотерапії, розробленої видатним американським психологом, основоположником особистісно зорієнтованого підходу (person-centered approach) К. Роджерсом (Mykhalchuk & Bihunova, 2019).

К. Роджерс зазначав, що в сучасному світі, який відзначається безупинними змінами, наголос в освітньому процесі слід змістити зі звичайного викладання на *суверенне навчання* як виявлення колективного мислення, як реальну реформу освіти, яку неможливо задовольнити ані шляхом покращення навичок і умінь, знань і здібностей вчителя, ані шляхом опрацювання і введення в освітній процес програм емпіричного дослідження і сучасного технічного обладнання для здійснення продуктивної освітньої діяльності (Mykhalchuk & Khupavsheva, 2020).

Суверенність позначає стимулювання розвитку свідомості та самосвідомості особистості, їхньої незалежності, свободи вибору, а не спроба

зробити їх залежними від загальної думки. Суверенність – це зміна ефективності діяльності суб'єктів пізнавальної діяльності. Свобода не означає вседозволеність і свободу учня від професійних обов'язків. Якщо методисти як лідери в освіті здатні усвідомити свою роль як фасилітатора у формуванні суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, то сучасна середня освіті потенційно буде змінюватися на краще.

Термін «суверенність» вживається також і в психології. У соціальній психології вживається поняття «соціальна суверенність» (Social Autonomy), яке в первісному своєму значенні трактувалося як тенденція, що спонукає людей краще виконувати прості або добре знайомі завдання в присутності інших людей, в тому числі – інших підлітків; сучасне значення поняття «суверенність» полягає в змістові посилення домінантних реакцій людини в присутності інших людей; «суверенність» означає набуття ефекту посилення певної реакції. В обох випадках йдеться щодо стимулювання людини здійснювати освітні доцільні дії (Хілько, 2022).

Введення іноземного слова «суверенність» пояснюється тим, що з другої половини XX століття воно занесене до психолого-педагогічного побуту, та кожен педагог заходу розуміє його не інакше, як надання визначення учня як самостійної особистості, унікального в своєму процесові навчання. По-друге, останніми роками постійно розвиваються і зміцнюються міжнародні соціо-культурні зв'язки, отже, необхідно мати один чітко визначений термін, який був би зрозумілим для всіх науковців.

Розглядаючи педагогічну діяльність як процес управління, соціальні психологи і педагоги (Освіта України, 2001) підкреслюють, що головні складові «суверенності» визначають певною мірою такі методи інтерсуб'єктивних взаємостосунків, які сприяють найкращим умовам зростання навчально-професійного стимулювання та учнівського розвитку, які підштовхують педагогів до примноження власного професійно-педагогічного потенціалу і допомагають досягненню освітніх цілей. Даний

спосіб уможливлює виділити в навчанні так звану суверенну роль учня у педагогічній взаємодії.

Суверенність – феномен міжособистісних відносин, що посилює результативність навчання та виховання суб'єктів освітнього процесу завдяки особливому стилю спілкування та особистості педагога. Суверенне спілкування народжує суто позитивні мотиви, а позитивні мотиви навчання спонукають підлітка не тільки до прийняття певної позиції («Я можу це вивчити самостійно»), але і щодо розгорнутої діяльності з набуття нових знань, умінь, навичок, в якій учень стає «другом науки» (Kagan, 2022) і у нього формується відданість, суверенність щодо навчання.

Дослідження феномену суверенності у контексті педагогічної діяльності вже має свою історію. Так, вчені (Jaques, 2022) розглядають розвиток здібності педагогів до суверенного спілкування. Вчені (Шевчук, 2009) говорять щодо здатності до суверенної взаємодії у майбутніх соціальних педагогів. Інші вчені (Пометун, 2018) пояснюють психологічні особливості розвитку суверенності педагога, а також цілий ряд інших дослідників вивчали якості суверенного фахівця, спрямованість його суверенних дій тощо.

Вітчизняний науковець С. Хілько (2022) відзначає, що в педагогічному процесі суверенністю вважається винятковий різновид освітньої діяльності вчителя, важлива ціль якої була посприяти учневі осмислити свою особистість як самоцінність, схвалювати його бажання саморозвиватися, самореалізуватися, самовдосконалюватися, сприяти особистісному зростанню, розкривати свої власні здібності та пізнавальні можливості, актуалізувати поважне ставлення до національних культурних цінностей, навколишнього середовища, оточуючих людей шляхом систематизації допоміжного, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, довірливої обстановки, переконання та безсумнівного сприйняття.

Дослідник (Кошечко, 2018) визначає поняття суверенності як вид специфічної педагогічної діяльності. Дослідник зазначає, що особистості, які навчаються за системою актуалізації суверенності, не просто модифікують

освітнє середовище, а докорінно перетворюють його – саме по собі освітнє середовище стає передумовою ситуації успіху. Таким чином, автор акцентує нашу увагу на важливість суверенного потенціалу особистості. С. Гарькавець (2022), досліджуючи поняття суверенності у парадигмі інноваційних підходів до вивчення та викладання іноземної мови, підкреслює важливість формування такого безпечного освітнього середовища, як умови формування суверенної спрямованості особистості школярів на уроках іноземної мови.

На думку К. Вайс (2000), суверенність особистості – найпотужніший механізм когнітивної соціалізації, формування міжкультурної компетентності, критичного мислення. Науковець зазначає, що в умовах актуалізації суверенності, освітня діяльність стає не самоціллю, а вона, перш за все, є важливою, необхідною і достатньою умовою розумового і морального розвитку учня, його інтелектуально-пізнавальної, діяльнісно-практичної та мотиваційно-вольової сфери. Якщо в традиційній моделі навчання головне положення займає вчитель, то вже він визначає параметри та засоби навчання, окреслює результати навчання, і, таким чином, суверенна модель освітньої діяльності буде ґрунтуватися на провідній ролі учня.

Н. Кошечко (2018) визначає поняття суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови як умову та запоруку результативного навчання, виховання і розвитку суб’єктів освітнього процесу через особливий стиль спілкування та, зокрема, особистість самого педагога. Для реалізації суверенних ідей у педагогічній діяльності, вчителю слід пізнавати себе, кристалізуватися, побудувати конспект заняття таким чином, щоб надати учням можливість виявити свої індивідуальні можливості; сприяти, щоб інтереси учнів (жага набувати нові знання, вміння та навички) були подібними до інтересів вчителя (бажання доступно передавати знання, вміння та навички, сприяти їхньому інтегруванню у практику).

Дослідниця (Сидоренко, 2011) вивчає суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови в контексті середовищного підходу – в освітньому середовищі з огляду на проблеми професійного самовизначення,

проте в подальшій роботі включає інші напрямки освітнього процесу сучасної школи. Дослідниця виділяє змістовний, динамічний, діяльнісний, мотиваційний критерії, які дозволяють виявити змістовність кожного компонента середовища і встановити домінантні цінності суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови. Автор наводить власну розробку структурно-функціональної моделі освітнього середовища, в якому виявляється суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови. Так, до структурно-функціональної моделі освітнього середовища школи з метою актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови автор включає суб'єктів освітньо-виховного процесу і три компоненти:

- *соціальний* (взаємодія із зовнішнім середовищем);
- *інформаційний* (інформаційні ресурси професійної спрямованості);
- *організаційно-дидактичний* (зміст освіти, форми і методи організації навчання, спрямовані на актуалізацію суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, тощо) [**Error! Reference source not found.**, с. 21].

Результати багатьох психологічних досліджень (Посібник для фахівців з навчання дорослих, 2022) свідчать щодо доцільності застосування шляхів актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в різних формах освітнього процесу. Зокрема, під час опанування іноземної мови у закладі середньої освіти (Facilitation tools for meetings and workshops, 2022), в процесі алгоритмізованого проблемного навчання (McKimm, 2022), в організації класних годин в процесі освітнього процесу (Murphy, Melandri & Bucci, 2021), для подолання труднощів і складнощів мовних тестів (Mykhalchuk & Ivashkevych Er., 2021), для стимулювання творчої діяльності здобувачів освіти на заняттях англійської мови у закладі середньої освіти (Prendiville, 2008), в організації самостійної роботи здобувачів освіти (Slavin, 2022), в ході проведення лабораторних робіт (Боднар, 2008), в ході навчання іноземної мови молодших школярів з

порушеннями слуху (Власенко & Божко, 2016), в організації групової роботи здобувачів освіти (Mykhalchuk, Ivashkevych Er. & Ivashkevych Ed., 2024) та ін.

Дослідниками підкреслюється важливість суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в цілісному розвитку особистості учня або певних його психічних особливостей і досліджуються різні аспекти суверенності саме в сфері навчання і виховання, а саме:

- вчені (Facilitation Skills Training Manual: A facilitator's handbook, 2022) досліджують педагогічну суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови інтелектуально обдарованої дитини;
- вчені (British Council, 2022) вивчає суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови як соціальний механізм захисту старших підлітків, першокурсників коледжу;
- вчені (Проєкт «Шкільний вчитель нового покоління», 2019) вказують на особливості суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, до формування ціннісних орієнтацій підлітків;
- вчені (Волошина & Нагрибельна, 2017) досліджують роль суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови у розвитку творчого потенціалу учнів;
- вчені (Вєтохов, 1998) концептуально обґрунтовують програму суверенного впливу вчителя на розвиток комунікативних навичок у підлітків;
- вчені (Вєтохов, 1999) досліджують соціально-психологічну суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови, а саме підлітків з низьким рівнем навчання;
- вчені (Clandfield & Benn, 2011) вказують на важливості суверенності як чинника успішного опанування особистістю іноземної мови в психолого-андрогогічному супроводі педагога в процесі підвищення його кваліфікації, натомість андрогогічна компетентність вчителя

передбачає створення особливих допомагають відносин зі слухачами курсів, тобто він є суверенним модератором, тьютором, фасилітатором.

В парадигмі розвитку суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови вчені (English Projects, 2022) відзначають «людський фактор» як фактор творіння та потреби для людства сучасності здатності до духовного життя. Водночас акцент на педагогічній підтримці гуманістичного типу самоактуалізації учнів зміщується з форми та регламентованого змісту освіти на формування особистісної мотиваційної опори самоактуалізації. Розгляд цієї педагогічної підтримки через призму психології суверенності дозволяє визначити функції вчителя, описані автором (інформування, регулювання, стимулювання, тощо) як спробу здійснення суверенного впливу.

Різні аспекти суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови було вивчено нами в ході створення нових методів і методик навчання та виховання. Зокрема, педагогіка протидії (Воробйова, 2003), концепція педагогічної діяльності в андрогогічній системі навчання (Борисюк, 2011), фасилітативна педагогіка (Cambridge English First Book, 2022), рекомендації з впровадження суверенності до групових форм роботи в освітньому процесі (Вєтохов, 2004).

Дослідником (Вєтохов, 2004) виділено найбільш *значущі характеристики суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови* в навчанні і вихованні:

- *співпраця*: у взаємодії всі суб’єкти освітнього процесу базуються на розумінні та підтримці один одного: вчитель здатний конструктивно вирішувати навчальні та міжособистісні конфлікти; він не схильний до уникнення, конфронтації і пристосування;
- *власна позиція*: кожен учасник має право на власну думку, позицію; вчитель не нав’язує свою думку і щиро цікавиться думкою своїх учнів;

- *індивідуальність та рівність*: кожен суб'єкт визнається унікальною особистістю; вчитель не тільки зорієнтований на розумних, активних, успішних дітей, а й уважно ставиться до всіх учнів;
- *саморозкриття*: вчитель-фасилітатор поводиться щиро, відкрито висловлює свої почуття та переживання; він не вдається до психологічного захисту, чим сприяє встановленню довірчих відносин з учнями;
- *суверенна організація освітнього просторового середовища*: організація освітнього простору повинна сприяти встановленню контактів, виконанню групових завдань, обміну думками та емоціями, посиленню зворотного зв'язку і взаєморозумінню.

Результати емпіричного дослідження (Вєтохов, 2004) дозволили нам виділити суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови в якості важливої якості особистості школяра. Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови розглядається автором як професійне психологічне новоутворення, що інтегрує в собі індивідуально-психологічні особливості емоційної, інтелектуальної та поведінкової сфер. Ця якість виявляється в міжособистісному спілкуванні та позитивно впливає на реалізацію педагогічної діяльності. З точки зору автора, найважливішими складовими суверенності є активність, атрактивність, толерантність і асертивність.

Атрактивністю є прагнення педагога привернути до себе увагу та сформувати доброзичливе ставлення з боку учнів. Таке ставлення викликане емпатією, щирістю, відвертістю, конгруентністю.

Толерантністю називають вміння бути терпимим, неупереджене ставлення до думок, поглядів та вподобань оточуючих.

Асертивністю вважається позитивне самосприйняття, впевненість у собі, власних здібностях і можливостях.

В таблиці 1.1 наведено порівняльну характеристику моделей педагогічного процесу в школі, побудованих на засадах суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика сучасних моделей педагогічного процесу в школі

Традиційна (Раціоналістична) модель	**Характеристика педагогічного процесу**	**Модель, що актуалізує суверенність школяра**
Технологізм	Стратегії	Гуманізм
Практицизм		Педоцентризм
Консерватизм		Творчість
Позитивізм		Заперечення традицій
Чиновник	Педагог	Особистість
Технолог		Професіонал
Менеджер		Співрозмовник
Організатор		Фасилітатор
Диригент		Дослідник
Контролер		Психолог
Ревізор		Психотерапевт
Об'єкт	Дитина	Суб’єкт
Реципієнт		Особистість
Формований		Той, хто розвивається
Навчається		Той, хто займається саморозвитком
Вихованець		Той, хто займається самонавчанням
Авторитарність	Характер педагогічного впливу	Демократичність

Маніпулювання Тиск оцінкою Директивний вплив Інформування формування вплив підкріплення через заохочення і покарання	Характер технологій	Співпереживання Безумовне прийняття Актуалізування
Еталон-Діагностика-рецептура-реалізація-оцінка	Структурна схема педагогічного процесу	Збагачене дидактичне середовище-вільний вибір-емоційна підтримка-самореалізація-самооцінка
Формування знань, умінь і навичок	Головна дидактична проблема	Створення умов для особистісно значущого вчення, наповненого змістом для кожної дитини, для розвитку особистості
Закрита система	Характер освітнього закладу	Відкрита система
Набуття знань, умінь і навичок і адаптивного поведінкового репертуару в стандартних ситуаціях	Результати	Формування любові до знань, розвиток перманентної пізнавальної потреби, здатності до самонавчання, творчості, адаптації в постійно мінливому світі
Діяльність школи як освітнього процесу	Ефективність	Діяльність школи, акцентована на внутрішньому світі особистості

Суверенність освітнього процесу на підставі порівняльного аналізу існуючих психолого-педагогічних концепцій представляється в:

- зміні його стратегічних орієнтирів (гуманізм, педоцентризм, творчість); особистісно-рольових позицій його учасників (педагог і дитина);
- способів взаємодій, що визначають характер педагогічних технологій і педагогічних впливів (емпатія, вільний вибір, співпраця, співпереживання).

Під суверенністю цілісного психолого-педагогічного процесу вчені (Facilitator handbook, 2022) розуміють орієнтацію його мети і результатів на дитину як найвищу цінність; переорієнтацію поглядів його учасників шляхом ідей гуманізації; пропагування гуманітарної культури; відродження на цій

основі культуро формувальних функцій вчителя; сприяння культурному та органічному розвитку школяра, збереження і зміцнення його здоров'я.

Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови великою мірою змінює й структурну схему психолого-педагогічного процесу, його головне завдання, критерії оцінки результатів. Так, освітнє навчання ділить відповідальність за навчання та виховання з іншими виховними та соціальними інституціями, оскільки є відкритою системою.

Таким чином, ми дійшли висновку, що вивчення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови як одного з головних компонентів реалізації ефективної системи освіти є досить важливим завданням. Наразі, в більшому ступені вивчаються такі *аспекти суверенності*, як:

- задіяння механізму суверенності в існуючі педагогічні системи або ініціювання створення принципово нових, що базуються на суверенних впливах;
- підкреслюється вагомість соціального середовища в здійсненні актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови
- досліджується вплив суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови на освітню систему, а також її залученість у різних видах і формах освітньої взаємодії;
- описуються психологічні характеристики суверенного вчителя;
- акцентується значущість суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в цілісному розвитку особистості або окремих її рис, усунення негативних характеристик;
- вивчається процес суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, етапи її опанування тощо.

Вивчення теоретичних джерел дало змогу зробити висновок про те, що під суверенністю як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови розуміється прагнення забезпечити учня, який постає перед певними

труднощами, такими умовами, в яких він зміг би якнайкраще своїми силами здолати їх та знайти вирішення поставлених перед ним завдань.

1.2. Колективний інтелект як детермінанта суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови

Впровадження програми викладання іноземної мови в НУШ зумовлює виконання вчителем функцій з метою актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови. Так, важливість не тільки особистісних характеристик суверенного вчителя, а й особливості взаємодії з суверенним учнем і умови, що сприяють зайняттю суверенної позиції, відзначають вчені (Marvin, 1971). Підкреслює значущість суб'єкт-суб'єктної взаємодії й інші вчені (Mykhalchuk & Ivashkevych Er., 2019). Так, вчитель не управляє, не маніпулює, а актуалізує суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови. Так, він стає суверенним лідером, який бере участь у освітньому процесі, виконує навчальні завдання, допомагає учням, які цього потребують. Таким чином, досягнення суверенного лідерства в більшому ступені є можливою в умовах впровадження групової діяльності та актуалізації, таким чином, колективного інтелекту.

Спеціалісти з питань колективного інтелекту (Mykhalchuk, Zlyvkov, Lukomska, Nabochuk & Khrystych, 2022) запевняють, що у всіх мікрогруп є одна загальна ознака: їх члени взаємодіють між собою, і при цьому залишаються суверенними. Через це вчений визначає, що мікрогрупа – це спільнота, що складається з двох або більше скоординованих і впливаючих один на одного індивідів. Групова робота робить можливою не тільки більш часті комунікативні відносини з усіма членами групи, але й формулювання свої позиції, погоджування дій, що у свою чергу сприяє продуктивності співпраці, міжособистісних компетентностей, розвиткові комунікативної культури. Учні, які працюють в мікрогрупі, намагатимуться колективно виконувати поставлені перед ними завдання. Разом з тим завдання побудовані

так, щоб учень не мав змоги вирішити його самостійно без підтримки інших членів мікрогрупи.

Мікрогрупова діяльність на занятті з іноземної мови характеризується ефективністю за умов наявності наступних ***психологічних чинників***:

- Можливості взаємодії шляхом спілкування, під час якої у учнів з'являється інтерес до спільної роботи та досягається вища продуктивність виконання пізнавальної діяльності.
- Зацікавленість учнів різноманітними формами групового заняття, що посилює інтерес до вивчення предмету «Англійська мова».
- Пошук мотиваційних прийомів задля поглибленого сприйняття матеріалу, який вивчається.
- Активізація методів запам'ятовування учнями нового матеріалу.
- Передача знань один для одного.
- Співпраця, взаємодопомога.
- Розподіл роботи, тем, завдань.
- Надання нових знань із врахуванням вікових особливостей школярів.
- Розвиток практичних навичок ефективної роботи в парах.
- Розвиток колективного мислення.
- Активізація пізнавального інтересу учнів.
- Сприяння формуванню у учнів адекватного самооцінювання, самокорегуванння та самоконтролювання.
- Заохочення проявів ініціативи та самовисування школярів.
- Можливості самоорганізації під час навчання.

Отже, колективне мислення є потужним заохочувальним чинником в освітньому процесі та можливості впровадження ***суверенної функції вчителя***.

Для досягнення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови виділимо декілька різновидів груп, на котрі можна розділити клас під час заняття:

5. ***Гетерогенна мікрогрупа***, яка найчастіше формується з одного сильного учня, двох середніх та двох слабких. Відповідна мікрогрупа здатна сформувати найтіснішу співпрацю учнів з різними рівнями знань, через те, що зазвичай на уроці вище вказані учні не часто йдуть на контакт один із одним. Проте, в даній мікрогрупі слабші учні контролюються сильнішими, що сприяє отриманню нових знань та досвіду.
6. ***Гомогенна мікрогрупа***, зазвичай, формується з учнів, які мають орієнтовно однаковий рівень знань. Формування роботи в гомогенній мікрогрупі полягає в необхідності взаємодії сильніших учнів з сильними, а слабших зі слабкими.
7. ***Базова мікрогрупа*** формується вчителем на довготривалий термін (до прикладу, на семестр).
8. ***Довільна мікрогрупа*** створюється за якоюсь конкретною спільною ознакою, як-от вікова, фізіологічна тощо.

Групова динаміка являється однією зі значущих характеристик роботи в мікрогрупі. Згідно з одним із визначень, мікрогрупова динаміка – це сукупність соціально-психологічних процесів і явищ, які відбуваються в групі протягом її існування, а також різні взаємодії між членами мікрогрупи, наприклад, відносини «лідер-послідовник», або процес сумісного прийняття рішень. У вужчому сенсі суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови часто використовується як показник добробуту відносин у групі та результативності спільної роботи.

Основною властивістю позитивної динаміки в мікрогрупі являється сукупність концепції й технічних засобів, спрямованих на субституцію інтерсуб'єктивних відносин у мікрогрупі.

Ми вважаємо, що ***суверенна групова динаміка*** характеризується:

- цілями та завданнями мікрогрупи;
- нормами мікрогрупи, структурою мікрогрупи, груповими ролями та проблемою лідерства;
- груповою згуртованістю;

- напругою в мікрогрупі;
- актуалізацією попереднього емоційного досвіду (проєкцією);
- формуванням підгруп, фазою прогресу кожної конкретної мікрогрупи.

Всі ці ознаки впливають як на всю мікрогрупу в цілому, так і на кожного з учасників мікрогрупи. Поміж чинників, які сприяють формуванню ефективності групової діяльності, під час організації занять з іноземної мови слід зазначити такі:

− Кількісне наповнення мікрогрупи позначається на її результативності як позитивно (зростання кількості учнів з відмінними рисами психологічного та особистісного характеру, спрощується розподілення зобов'язань, що допомагає ділитися своїм досвідом та вчитися на чужих помилках), так і негативно (можливе зменшення згуртованості, збільшення дистанції та розбіжності у думках між учасниками мікрогрупи, що призводить до появи конфліктності, яка ускладнює управління та досягнення взаємодії).

Колектив мікрогрупи, який складається менш, ніж з семи осіб, трансформується в замкнену групу з приятелів і друзів, а якщо більше, як 15 осіб, то це спричиняє його поділ на мікроколективи, які часто зазнають суперечностей один між одним.

− Результативність під час розв'язання поставлених завдань напряму залежить від структури та індивідуального складу суверенної мікрогрупи. До прикладу, гетерогенні мікрогрупи є більшою мірою ефективними, ніж гомогенні, вони здатні розв'язувати найскладніші завдання, поставлені перед даною мікрогрупою. Разом з тим, неоднорідність структурного складу мікрогрупи, якщо вона (мікрогрупа) є недостатньою мірою прогресивною, обтяжує виникнення позитивної злагоди.

Гетерогенність композиції мікрогрупи спричиняє формування міжособистісних розбіжностей та конфліктних ситуацій. В гомогенних мікрогрупах учні в основному більшою мірою сповнені ентузіазму та скоріше

знаходять порозуміння. Психологи підкреслюють, що у скрутному становищі, що викликає активізацію емоційної, психологічної та фізичної напруги, за умов обмеженого часу, який відводиться на вирішення задач, за умов відносно не складних задач демонструє кращу результативність, як правило, демонструють психологічно однорідні мікрогрупи, через те, що їхніх учасників об'єднує розуміння один одного з півслова.

– Результативність спільної праці підпорядковується формі та організації активності мікрогрупи. Існують такі форми організації пізнавальної діяльності в межах мікрогрупи: колективно-кооперативна, індивідуальна та скоординована. Колективно-кооперативна пізнавальна діяльність організовується внаслідок тісного взаємозв'язку та взаємозалежності членів групи у співпраці. Індивідуальній пізнавальній діяльності є характерною самостійна робота кожного учасника мікрогрупи.

– Питання вибору застосування форми організації мікрогрупової роботи визначається завданням, поставленим вчителем, і мірою соціально-психологічного розвитку колективу.

– Вчитель повинен врахувати такі фактори як: атмосфера в групі, конгруентність та працелюбність її учасників, через те, що комунікативний підхід вміщує в своїй структурі необхідність роботи в парах та мікрогрупах, як на уроках, так і в позакласній діяльності при створенні різних видів проєктів.

Отже, опанування теоретичним матеріалом та беручи до уваги психологічні закономірності взаємодії особистостей, залучених до малих груп, допомагає покращити ефективність навчання іноземним мовам з використанням *комунікативної методики*.

Продуктивність запровадження суверенної ролі вчителя іноземних мов в мікрогрупах досягається за умов дотримання наступних правил:

6. Дефініція завдань та задач.

Вчителю та учням необхідно знати та усвідомлювати мету поставлених завдань. Безцільне вирішення задач ніяким чином не мотивує учнів до

майбутньої спільної роботи. Актуальні та цікаві завдання, ті, які відповідають тематиці занять, поєднують у собі вже відомий та абсолютно новий матеріал, і навпаки стимулюють активну роботу та сприяють особистісному зростанню учнів.

7. Демонстрація завдань та постановка задач.

Учні здатні не сприймати поставлені завдання з першого разу. Тому необхідні вказівки та зауваження щодо ходу завдання слід озвучити до поділу учасників на мікрогрупи. Інакше, для вчителя виникне складність повторно привернути увагу учнів.

Для чіткого сприйняття та розуміння завдань учнями важливо занотовувати їх на дошці або подбати про роздатковий матеріал. Таким чином, всі будуть слідувати чіткого розуміння того, який результат буде досягнутий та яким чином будуть представлені результати виконаної роботи.

Метою вчителя є створення належних умов діяльності кожної групи, забезпечення матеріальною базою, необхідною для виконання того чи іншого завдання, надання кожній мікрогрупі особливої уваги. Подбати потрібно і про дисциплінарні правила, щоб мікрогрупи не заважали одна одній під час виконання завдань та задач. Чітке та зрозуміле висловлювання вчителя не допустить суперечливого сприйняття суверенного настановлення.

8. Розподіл учнів в мікрогрупах.

Є кілька способів розподілення учнів на мікрогрупи.

Мусовий спосіб розподілу не рекомендують застосовувати в закладах середньої освіти, адже учні, які не користуються великою популярністю серед однолітків, мають шанс залишитись осторонь.

9. Підвищення рівня результативності виконаної пізнавальної діяльності.

Відведений додатковий час на ознайомлення із завданнями зробить більш прогресивною роботу в мікрогрупі. Такий час дозволить зрозуміти, що вже відомо з поставленого завдання, визначити хід виконання роботи, систематизувати висловлену ідеї, розподілити, хто відповідає за той чи інший етап. Досвідчений суверенний вчитель завжди готовий допомогти учасникам

мікрогрупи, які не зрозуміли завдань, повертати думки в потрібне русло, якщо відбулося відхилення від теми та основної суті.

10. Презентація результатів виконаної пізнавальної діяльності.

Один із найтриваліших етапів потребує відведення достатньої кількості часу. Вчитель оцінюватиме досить-таки справедливо результати всіх учасників мікрогруп шляхом неупередженого ставлення до кожного з членів мікрогрупи. Оцінювання є обов'язковим етапом роботи, оскільки є необхідність підсумувати результати власної пізнавальної діяльності. Даний етап є достатньою мірою тривалим, через це необхідно відвести для нього достатньо часу. Вчитель повинен показувати неупереджене ставлення до оцінювання результатів всіх мікрогруп, має бути справедливість в оцінюванні результатів мікрогруп, рівне ставлення до всіх учасників мікрогруп. Низька оцінка вчителя може призвести до зниження мотивації учнів до колективної діяльності зокрема та інтересу до вивчення іноземної мови в цілому.

Отже, підсумовуючи вищесказане, ми здатні зробити об'єктивну оцінку переваг та недоліків навчання англійської мови в мікрогрупах із залученням функції вчителя як суверенного лідера. Порівняння та оцінка висвітлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Недоліки та переваги вивчення англійської мови в мікрогрупах із залученням функції вчителя як суверенного лідера

Переваги	**Недоліки**
Робота в мікрогрупі формує: – активну, ініціативну комунікативну діяльність; – поліпшення позитивної атмосфери мікроклімату в колективі; – розвиток автономії учнів;	Робота в мікрогрупі допускає: – можливу «втрату контролю» над учнями; – застосування учнями рідної мови на уроці англійської мови; – закріплення помилок у учнів через те, що вчителю не вистачає часу на їхнє виправлення;

– підвищення освітньої та пізнавальної мотивації; – систематизацію всіх видів діяльності учнів; – розвиток іншомовних комунікативних компетенцій (мовних, соціокультурних, компенсаторних, пізнавальних); – вміння застосовувати лідерські якості, ініціативність та впевненість в собі.	– дискомфорт для окремих учнів, яким комфортніше працювати самостійно; – потребу більшою мірою довгої та зосередженішої підготовки до такого виду заняття; – запозичення слабшими учнями результатів виконаної роботи у сильніших школярів.

Організовуючи пізнавальну діяльність в мікрогрупах необхідно врахувати певні ***принципи суверенного навчання***. Різноманітні підходи до виділення окремих принципів суверенного навчання можна відшукати в методиках вивчення іноземних мов. Досліджуючи принципи суверенного навчання, вчені (Mykhalchuk, Bihunova, Fridrikh & Vietrova, 2021) зазначають, що одним із можливих підходів до класифікації принципів суверенного навчання є зміст базових для методики наукових принципів, на які вчитель орієнтується у своїй роботі: дидактика, лінгвістика, психологія. У даній дослідницькій роботі ми використаємо цей підхід і детальніше ознайомимось з принципами мікрогрупової роботи, які використовуються з точки зору суверенного навчання.

Принципом позитивної взаємозалежності називають взаємопов`язані результати учнів, а мікрогрупа не здобуде високих досягнень поза участі кожного зокрема. Якщо вчитель забезпечує хід заняття таким чином, щоб кожен із учнів збагнув, що його внесок в суверенній діяльності є надважливим, оскільки він пов`язаний з рештою членів групи, успіх якої напряму залежить від вкладу та старання кожного. Принципом індивідуальної відповідальності передбачено, що учень усвідомлює свою значущість та відповідальність перед всім класом. Індивідуальна відповідальність розвивається у учнів, якщо оцінюють кожного зокрема. Таким чином, вчитель може розділити матеріал

між кожним із членів однієї групи і оцінювати за допомогою індивідуальних тестів.

Принцип суверенних інтелектуальних та емоційних учнівських взаємодій забезпечує вербальну та невербальну реакцію під час колективної діяльності, які сприяють необхідному зворотному зв'язку в суверенній діяльності учасників. Педагог може мотивувати учнів до успіху та сприяти комунікації іноземною мовою. При цьому вчитель має робити виправлення та надавати змістовні поради щодо спілкування.

За принципом добровільної участі передбачається намагання учня перебувати в тій чи іншій мікрогрупі та можливості вирішувати спільні завдання. Отже, важливою метою вчителя є створення позитивних передумов, за яких учень сам прагне брати на себе відповідальність у спільній діяльності.

Суверенні вчителі застосовують принцип суверенної активності, якщо в ході мікрогрупової роботи учнів потрібно залучити їх до активної мовно-мисленнєвої діяльності, тоді як основою учнівської активності постає їхня зацікавленість та бажання навчатися. Отож, вчитель повинен відібрати такі вправи, які спрямовуються на активізацію суверенної учнівської діяльності.

Підбір матеріалу для мікрогрупових обговорень щільно пов'язаний з принципами наочності, суверенності та доступності. Впровадженням таких принципів передбачено відбором матеріалу, врахуванням вікових особливостей учнів, відповідних їхньому інтелектуальному розвитку; застосуванням в процесі взаємодії на уроці візуальних ілюстрацій, наприклад, аудіозаписів, відеозаписів, комп'ютерної техніки, наукових схем.

Також вищенаведені принципи тісно пов'язуються з мовою, а саме концентризмом і мінімізацією мови. Метою мовних та мовленнєвих засобів, зокрема мовних ситуацій, які використовують в освітньому процесі є забезпечення вимог державного стандарту. Повернення до вивченого матеріалу сприяє позбавленню деяких труднощів у вимові учнів.

Суверенність освітнього процесу напряму пов'язана з принципами врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів та їхньої

мотивації. В такому випадку вчителю слід підбирати матеріал для групового обговорення відповідно до рівню обізнаності учнів з тієї чи іншої теми, та їхніх інтересів. Різносторонність форм мікрогрупових робіт та багатогранність тем для спілкування посприяють індивідуалізації та суверенності навчання.

Суверенними принципами, безпосередньо пов'язаними з методикою навчання іноземних мов, постають наступні: комунікативна спрямованість, врахування рідної мови. Починати підбір тем для колективних обговорень або виконань творчих завдань необхідно з найбільш наближених тем щодо реальних ситуацій спілкування, до прикладу, побуту, транспорту, прийому їжі. Підготовчий етап передбачає виконання учнями лексико-граматичних вправ та вправ, які покращують комплексаторні уміння учнів для подолань труднощів в завданнях для колективної суверенної діяльності.

Отже, розглянувши вищезазначені принципи суверенного навчання іноземній мові в колективі, ми здатні систематизувати їх згідно з базовими методичними науками: дидактикою, лінгвістикою та методикою.

Дидактичні принципи суверенного навчання базуються на наочності, суверенності, доступності та активності.

Методичні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Комунікативною спрямованістю особистості.

Спрямування лінгвістичних принципів навчання в мікрогрупі керується:

- Концентризмом.
- Мінімізацією.
- Мовленням.

Психологічні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Позитивізмом.
- Взаємодопомогою.
- Індивідуальністю.
- Відповідальністю.

- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Добровільною ініціативою.
- Врахуванням індивідуальних характеристик.
- Мотивацією.

Отже, можна зробити висновок про те, що в умовах роботи в мікрогрупах, вчителеві набагато простіше досягти ***суверенного лідерства***. Так, вчитель сам по собі стає учасником роботи в мікрогрупі учнів, виконує з ними всі завдання та допомагає учням, у яких виникають неабиякі складнощі. Створення колективного інтелекту підтримує суверенного вчителя швидко прогнозувати слабке місце і водночас швидко скоригувати та підтримати інших учнів. Попри це школярі, звісно, почувають себе невимушено, а коли виникає потреба – прислухаються та копіюють дії вчителя. Отже, всі учасники залучені до спілкування, в мікрогрупі підтримується невимушена атмосфера, простішим стає суверенний освітній процес. Суверенна взаємодія учасників освітнього процесу присутня тоді, коли суверенний вчитель керує мікрогрупами, дозволяє самим учням обирати завдання, рівень певного завдання чи задачі, полегшуючи або ускладнюючи процес пізнавальної діяльності, відповідно до швидкості виконання попередніх завдань. Керуючи емоційний фон, суверенний вчитель полегшує процес взаємодії, активно залучаючи увесь колектив школярів до освітнього процесу.

1.3. Суверенні елементи та особливості їхнього використання на уроках англійської мови в закладах середньої освіти

Наразі, існує велика кількість суверенних технологій, які допомагають вчителеві експлікувати себе в ролі суверенного вчителя. Так, вчені (Mykhalchuk, Levchuk, Ivashkevych Er., Yasnohurska & Cherniakova, 2021) до елементів суверенного навчання на уроках англійської мови відносить:

- Ціннісно зорієнтоване навчання.

– Використання різних форм роботи, таких як:

- Активне впровадження роботи в мікрогрупах.
- Актуалізація критичного мислення особистості.
- Актуалізація всіх форм множинного інтелекту.
- Суверенне навчання на основі проблемних ситуацій.

Створення проблемної ситуації, необхідної для виконання різних завдань, які вміщують певні труднощі, для подолання яких необхідною є активізація творчої розумової діяльності, є суттю проблемного суверенного навчання. Іншими словами, проблемне суверенне навчання – це форма організації навчальних занять, за умов яких знання передаються здобувачам освіти не в готовому вигляді, а в процесі самостійної пізнавальної діяльності в умовах проблемних суверенних ситуацій.

Проблемні суверенні ситуації, які використовуються в цілях суверенного освітнього процесу, повинні приймати навчальний характер. Проблемне суверенне навчання переслідує дві мети:

1. Сформувати у здобувачів освіти необхідну систему знань, умінь, навичок.

2. Підвищити рівень розумового розвитку учнів.

Кожне із завдань може бути реалізоване зі значним успіхом виключно в процесі проблемного суверенного навчання, через те, що найкраще новий матеріал засвоюється під час активізації пошукової діяльності учнів, в ході розв’язання ними системи проблемно-пізнавальних завдань.

Освітня суверенна діяльність учнів у процесі виконання все нових і нових завдань, супроводжувана інтелектуальним задоволенням від подолання труднощів і ілюзією повної самостійності у «відкриттях», досить-таки сприятливо впливає на становлення особистості: формуються стійкі пізнавальні інтереси і мотиви освітньої діяльності, виробляється творче ставлення до опанованого освітнього матеріалу.

Проблемним суверенним підходом важливо користуватися, навчаючи учнів спілкуватися один з одним. Розвиток навичок діалогічного мовлення має декілька етапів, для кожного з яких є необхідною використання системи вправ, в основу яких покладено проблемну ситуацію. Робота над такими вправами стимулює школярів до залучення зорової та слухової наочності, які, у свою чергу, дають поштовх для варіювання проблемної суверенної ситуації.

Так, при навчанні діалогічної мови слід застосовувати вправи, створені за «моделлю суверенної комунікативної ситуації» (Mykhalchuk & Kryshevych, 2019). Пред'явленням такої моделі є демонстрація школярам доцільності та необхідності обговорення певної проблемної ситуації, перевірка чіткості розуміння мови диктора, вчителя, змісту тексту, який містить проблемне завдання.

Метою контролю розуміння є перевірка розуміння змісту діалогу дійовими особами. Щоб виконати вправи, дотримуючись стандартних моделей комунікативних ситуацій, слід дотриматися наступних правил:

• по-перше, учням необхідно бути підготовленими до подібного виду роботи, їм слід вміти оперувати вже відомими їм мовними зразками, лексичними одиницями в заданих діалогах;

• по-друге, вчителю слід заранння самостійно опанувати необхідними освітніми матеріалами. Виконуючи ситуативно-комунікативні вправи на четвертому етапі можна використовувати і елементи програмованого навчання.

Наприклад, кожна з пар учасників отримує індивідуальні завдання, записані на картках. На кожній картці записані запитання та орієнтовні варіанти відповідей, серед яких потрібно знайти правильну відповідь. В такому разі, завдячуючи такому видові організації освітньої діяльності, як проблемне навчання, у школярів виховується здатність самостійного аналізу проблемної ситуації, висвітлити проблему і знайти правильний шлях до її вирішення. Також, формуються навички вільного діалогічного мовлення. Подібна техніка допомагає учням зняти психологічний мовленнєвий бар'єр,

який нерідко є причиною невпевненості в свої знаннях та навичках та заважає учням вільно висловлювати свої думки.

За допомогою проблемно-діалогічної технології стає можливим навчити школяра ставити запитання, знаходити відповіді на них та розв'язувати проблемні ситуації. «Проблемний діалог» передбачає опрацювання на занятті двох ланок: постановки освітньої проблеми та пошуків для її розв'язання.

Постановку проблеми заведено вважати етапом формулювання теми уроку або питань для досліджень. Пошуки вирішення – етапом формулювання нових знань.

Словом «діалог» позначається постановка проблеми та шляхи її розв'язання, яка здійснюється учасниками під час попередньо підготовленої вчителем бесіди. В такому випадку, діалогічне мовлення відбудеться в парадигмі діалогу «учень – вчитель; вчитель – учень».

Існують два різновиди суверенного діалогу: фасилітативний та активізуючий.

Фасилітативному суверенному діалогу є характерними окремі стимулюючі репліки, які мотивують учнів працювати на високому творчому рівневі. Такий тип діалогу застосовують на етапі постановки проблеми для того, щоб учні побачили протиріччя, яке було закладене проблемною ситуацією, і змогли сформулювати проблему.

Етап пошуку розв'язання проблемної ситуації спонукає учнів висунути та перевірити гіпотези, іншими словами знайти правильний шлях способом проб і помилок.

Активізуючий суверенний діалог є системою запитань та завдань, що активізує і, безперечно, сприяє розвитку логічного мислення учнів. Етап постановки проблеми поступово підштовхує учнів до формулювання теми. Етап пошуку розв'язання проблеми будує логічну послідовність умовиводів, що підводять школярів до нових знань.

Отже, ***проблемно-діалогічним суверенним навчанням*** вважається такий тип навчання, що активізує творче опанування учнями знань шляхом

зарання підготованого вчителем діалогу. Вчитель, користуючись фасилітативний та активізуючий суверенні діалоги спонукає учнів висвітлити освітню проблему, тим самим сформулювати тему уроку чи питання для дослідження, тобто актуалізувати цікавість учнів до вивчення нового матеріалу, створюючи пізнавальну мотивацію. Далі шляхом фасилітативного чи активізуючого суверенних діалогів вчитель пропонує пошуки розв'язання проблеми, або «відкрити» нові знання. Разом з цим, формується глибоке розуміння учнями вивченого матеріалу.

Таким чином, уроки англійської мови можна урізноманітнити проблемними ситуаціями відповідно до теми уроку:

- одночасно пред'являючи учням два суперечливих факти (теорія та думка), після цього користуючись конкретними репліками фасилітативного суверенного діалогу запитати: «Який факт вас здивував? Які розбіжності ви зауважили? Яке питання у вас виникло?» – та представити практичне завдання, засноване на новому матеріалі.
- застосовуючи фасилітативний діалог у поєднанні з роздумами, підсилюючи цей діалог репліками викладача: «Скільки було завдань? Як ви їх виконали? Чому варіанти відповідей мають суттєві відмінності?»
- Стикаючись з ускладненнями у межах фасилітативного діалогу вчитель може застосувати наступні репліки: «Ви виконали всі завдання? Що викликало труднощі? Чим ці завдання відрізняються від попередніх?».

Всі вищевказані завдання та ситуації мотивують учнів до самостійності вирішення тих чи інших проблем, прогресують рівень засвоєння знань. Проте, варто зазначити, що над вправами, в основу яких покладено проблемну ситуацію, тому потрібно працювати разом з іншими типами вправ. В такому випадку вчителі посприяють підвищенню рівня ефективності результатів у досягненні поставлених цілей. Тому, завдячуючи ***проблемно-діалогічному суверенному навчанню*** при організації освітньої діяльності, у учнів формується здатність самостійного аналізу проблемних ситуацій, бачення проблеми та знаходження правильної відповіді. Ідентифікуються навички

лексико та граматично коректного діалогічного мовлення. Так, за допомогою розвитку критичного мислення, в новій українській школі на основі суверенного підходу планується виховування вільної, розвиненої та освіченої особистості, яка користується набутим суб'єктивним досвідом, здатну орієнтуватися в умовах постійно мінливого світу.

Проаналізуємо роль критичного мислення для формування суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в новій українській школі. Найперший і найголовніший фактор – це те, що критичне мислення слугує для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, з огляду на те, що в процесі виконання вправ на критичне мислення учень одночасно залучає один або кілька видів мовленнєвої діяльності.

Наступна перевага вміння учнів мислити критично, це те, що ця стратегія дозволить їм позбутися такого негативного явища, як етноцентризм, а також дає можливість не мислити стереотипно: критичний підхід до будь-якої інформації міжкультурного характеру дозволить учневі не приймати неперевірену інформацію, що надалі спонукає його на пошук істинної інформації шляхом аналізу численних джерел. Учень, який володіє критичним мисленням, готовий до участі в міжкультурній комунікації, він не дотримується стереотипів, відкритий до нової інформації, здатний прийняти і визнати культурний плюралізм, самоконтроль і самоврядування, в процесі міжкультурної комунікації виявляє активну громадянську і соціальну позицію. Учень, який володіє критичним мисленням – уважний і толерантний до представника іншомовної культури, готовий приймати соціокультурні знання від представника іншомовної культури, а також активно обмінюється власними знаннями, досвідом, думками. Саме така комунікація сприяє успішному діалогу культур, розумінню, доброзичливості, емпатії та толерантності, міжкультурному підходу до іншомовної освіти.

Технологія актуалізації критичного мислення слугує інструментом для розвитку суверенності особистості, яка вміє зіставляти та аналізувати факти, висловлювати свою думку і вирішувати життєві та професійні ситуації.

Очевидно, що для того, щоб бути суверенним, випускнику нової української школи недостатньо володіти лише великим обсягом знань у певній області. Успішним буде лише той, хто може застосовувати отримані знання на практиці у разі виникнення неординарних ситуацій і прийнятті самостійних рішень.

Роль критичного мислення полягає також у створенні мотивації учня до освітньої суверенної діяльності. Мотиваційний компонент є одним із базових у структурі критичного мислення, оскільки встановлено, що успіх у будь-якій діяльності не можливий без актуалізації відповідних інтересів, потреб, мотивів і спрямованості особистості.

Критичне мислення здатне дати позитивний імпульс для ефективного формування мотивації. Мотиваційний компонент передбачає вміння активізувати свій позитивний інтенціональний досвід (переваги, переконання, настрої), бачити життєвий сенс у виконуваній роботі, підтримувати високий рівень мотивації на всіх етапах роботи, знання і використання прийомів стимулювання і актуалізації роботи власного інтелекту.

Роль критичного мислення також полягає у формуванні вміння ефективного включення в різні види діяльності на творчому рівневі і вміння конструктивної взаємодії з оточенням. Зміст цього компонента випливає з необхідності розвитку в учнів якостей, які допомагають їм реалізувати себе і як творчу особистість, і як неповторну індивідуальність. Отже, діяльнісний компонент передбачає вміння висновку і пояснення.

Критичне мислення формує уміння визначати межі відомого і невідомого з метою отримання відсутньої інформації, критичність до дій і вмінь, здатність співвіднесення знань про свої можливості та можливі перетворення в предметному світі, здатність оцінювати якість, як кінцевого продукту, так і окремих етапів роботи, вміння вибрати адекватні форми і методи оцінки. Вміння оцінювати охоплює вміння оцінки тверджень, яке передбачає розгляд факторів для визначення джерела інформації або думки, оцінку доцільності питань, інформації, принципів, правил або вказівок, оцінку

прийнятності, впевненості, можливості або правдивості досвіду, ситуації, судження або думки.

Критичне мислення також формує вміння визначення істинності аргументу, оцінки слабких сторін аргументу, визначення помилкових або сумнівних припущень, виявлення помилкових і вірних висновків, оцінки доказів аргументів і припущень з точки зору прийнятності аргументів, визначення та оцінку можливих наслідків аргументу.

Також, роль критичного мислення полягає в формуванні *уміння саморегуляції*. Саморегуляція, як частина рефлексивного компонента, передбачає здійснення самоконтролю пізнавальної діяльності, її елементів і отриманих результатів, застосовуючи вміння аналізу і оцінки власних суджень з метою підтвердження обґрунтованості або коригування думок або результатів. Уміння саморегуляції є одним з найважливіших вмінь, яке формується за допомогою критичного мислення, оскільки дозволяє учасникам процесу критичного мислення поліпшити процес мислення.

Розглядаючи ***ціннісно зорієнтований підхід в умовах впровадження суверенної моделі навчання***, варто зазначити, що НУШ має такі ціннісні орієнтації:

1) культурний аспект над органічного універсуму, що охоплює подання, цінності, норми, їх взаємовідносини та взаємодії;

2) реалізація верховних цінностей шляхом культивування вищої людської гідності;

3) орієнтації на ідеали вдосконалення людини;

4) втілені суверенні цінності і смисли;

5) творча діяльність людини.

Компонент цінностей в педагогічній діяльності є сукупністю відносно стійких цінностей, опановуючи якими учень суб’єктивує їх, роблячи їх суверенними та особистісно значущими. В структурі психолого-педагогічної діяльності виділяють цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-відносини, цінності-якості та цінності-знання. Система цінностей, яка використовується

в навчальному процесі, породжує у свідомості учня систему ціннісних орієнтації, існуючих не тільки в ідеалі, але і в реальних рішеннях.

Так, в ході впровадження суверенної моделі навчання, ціннісний підхід постає своєрідним «мостом» між теорією і практикою. Задля побудови теорії цінностей і смислів слід виходити з сучасного рівню пізнавальної діяльності, з характерною для неї парадигми. Цією новою формою переходу є синтетично-діалогічна парадигма і народження синергетики, що розвиває принципи теорії систем стосовно процесів розвитку суверенної особистості.

Впровадження ***ціннісно зорієнтованого навчання в освітньому суверенному процесі*** враховує наступні етапи:

- демонстрацію ціннісних орієнтацій учневі;
- опанування ціннісних орієнтацій учасниками освітнього процесу;
- сприйняття ціннісних орієнтацій;
- реалізацію ціннісних орієнтацій у поведінковій діяльності учнів;
- затвердження ціннісних орієнтацій в спрямованості особистості і репрезентація її в статус цінності конкретної особистості, тобто свого роду потенційного стану;
- актуалізацію потенційних ціннісних орієнтацій, що полягає в особистісних якостях вчителя.

Таким чином, опанування ціннісних орієнтацій в освітньому процесі, відбуваючись у вільному розвитку з опорою на позитивно значущі цінності, переходить від здатності усвідомлення цінності до внутрішнього її прийняття на фоні позитивного емоційного сприйняття, і до можливості її реалізації, закріплення, здатності актуалізувати вагомі для діяльності і поведінки ціннісні орієнтації.

Ще одним важливим елементом суверенного навчання є ***впровадження навчання за теорією множинного інтелекту***. Теорія множинного інтелекту, впроваджена американським психологом Говардом Гарднером, перша публікація якої відбулася близько двох десятиліть тому в одній з його праць

«Межі розуму: теорія множинного інтелекту», відкриває один з прототипів індивідуалізації освітнього суверенного процесу. Його теорія всесвітнього визнана однією серед найбільш новаторських теорій пізнання людського інтелекту. Теорія множинного інтелекту знаходить підтвердження тому, з чим викладачі стикаються кожного дня: особистості здатні мислити та навчатися абсолютно різними способами.

Г. Гарднером описано сім незалежних типів інтелекту, властивих так чи інакше кожній людині – лінгвістичний, музичний, логіко-математичний, просторовий, тілесно-кінестетичний, міжособистісний і внутрішньо особистісний. Сама назва «інтелект» щодо виділеної сукупності здібностей не принципова, але обрана з тим, щоб вказати на їх загальну сутність. Більш того, Г. Гарднер вважає неприйнятними тести на IQ, виключаючи можливість використання єдиного показника для оцінки реального інтелектуального потенціалу людини в умовах різноманіття проявів інтелектуальної обдарованості. Під інтелектом Г. Гарднер розуміє здатність людини до нестандартного розв’язання проблем; генерування нових проблем і ідей; створення продукту або надання послуг, які мають високий ступінь цінності в даній культурі. Перераховані характеристики є необхідними передумовами, які дають можливість зосередитися на тих інтелектуальних здібностях, які дійсно корисні, важливі і цінні в рамках певного культурного середовища. Автор наводить сім ознак, або критеріїв, що визначають чи слід вважати цю здатність одним з типів інтелекту (Kagan, 2022):

1) «розпад» здібностей внаслідок пошкодження певної ділянки головного мозку;

2) існування обдарованих людей, з одного боку, а також людей з розумовими розладами, але з високо розвиненими специфічними здібностями, з іншого;

3) наявність певного базового набору операцій – основного виду інформаційних операцій або механізмів, пов'язаних з одним особливим видом інформації, що надходить;

4) відмінна історія розвитку тієї чи іншої здатності, що приводить в кінцевому підсумку до формування певного «інтелектуального профілю»;

5) підтримка з боку експериментальних психологічних робіт;

6) підтримка з боку психометричних даних;

7) чутливість до кодування в символічній системі.

Розглянемо кожен з видів інтелекту, описаних Г. Гарднером. *Лінгвістичний інтелект.* Центральними аспектами лінгвістичного інтелекту є чутливість до відтінків значення слів, взаємодії лінгвістичних конотацій. Це також чутливість до фонології – адже, наприклад, центральні метричні аспекти поезії безпосередньо залежать від слухової чутливості. Поети, яскраві представники можливостей високорозвиненого лінгвістичного інтелекту, сприйнятливі до звуків, ритмів, інтонації, що змушує звучати навіть поезію іноземною мовою.

Здатність ефективно використовувати правила синтаксису – чутливість до порядку слів, вміння будувати речення згідно з правилами та вміння їх порушувати з метою точнішого вираження думки. Люди з домінантним лінгвістичним типом інтелекту добре розбираються в прагматичних функціях мови – вони точно знають, як переконати або закликати до діяльності, заохотити, щось повідомити або просто порадувати. Вони здатні як ніхто підібрати потрібні вирази. Мовна компетентність є, по суті, інтелектуальною здатністю, найбільш широко і найбільш демократично розподілена серед представників людського роду. Г. Гарднер виділяє чотири аспекти лінгвістичного знання, які довели свою вагомість в людському суспільстві.

Перш за все, це риторичний аспект – здатність використовувати мову для переконання інших у прийнятті якогось образу дії. Друге, це мнемонічний потенціал мови – вміння користуватися різноманітними прийомами та способами, здатними полегшувати процес запам'ятовування та збільшувати обсяг пам’яті способом застосування штучного асоціативного ряду. Третій аспект мови – це її роль при поясненні. Багато що в викладанні і навчанні відбувається за допомогою мови – за допомогою усних пояснень, причому

найчастіше на прикладі віршів, афоризмів, прислів'їв і приказок; і дуже часто за допомогою письмових завдань.

Безперечний приклад цього аспекту ми знаходимо в науках. Всупереч очевидній важливості логіко-математичних доказів і символічних систем, мова залишається найоптимальнішим засобом для вираження основних концепцій роботи. На додаток слід зазначити, що мова постачає нас метафорами, які є ключовими в поясненні і ясному розумінні нових наукових явищ, відкриттів, розробок. В решті решт, мова має здатність пояснювати свої власні процеси – це можливість використовувати мову для роздумів про саму мову, займатися металінгвістичним аналізом. Лінгвістичний інтелект був першим ретельно вивченим інтелектом. Цю першочерговість Г. Гарднер пояснює тим, що це один з найпоширеніших домінантних типів людського інтелекту.

Музичний інтелект. Г. Гарднер піклується про те, щоб лінгвістичні здібності не були визначені як словесно-слухова форма інтелекту. На це у нього було дві причини. Перш за все, той факт, що навіть глухі люди можуть опанувати природну мову – а також можуть розробити або опанувати систему жестів – служить переконливим доказом, що лінгвістичний інтелект це не просто форма слухового інтелекту.

По-друге, існує ще одна форма інтелекту, яка також пов'язана з словесно-слуховим каналом, – це музичний інтелект – здатність людей розрізняти значення та змістовність ритмічно організованих модулів, а також вміти їх виробляти, використовуючи їх як засіб комунікації з іншими людьми. Ці вміння в великій мірі залежать від словесно-слухових здібностей. Справді, вони проявляють значно меншу чутливість до візуальних перетворень, ніж мова; також музичні здібності опосередковані окремими частинами нервової системи і складаються з окремих груп здібностей. З усіх талантів, якими може бути нагороджена людина, жоден з них не проявляється раніше, ніж музичний дар. Вивчення музичного інтелекту може допомогти зрозуміти специфіку музики і проллє світло на його зв'язок з іншими людського інтелекту. У одних

музичні здібності виявляються як результат ретельно продуманого і організованого режиму, в умовах повного занурення в музику, або ж навпаки, вони можуть проявитися внаслідок якої-небудь травми. Відзначаючи ці можливі прояви, Г. Гарднер каже, що в кожному окремому випадку, звичайно ж, може бути наявність спадкового чинника. Але все ж, не слід виключати і всі інші. В крайньому разі, ступінь, до якої талант може розкритися, буде залежати від середовища, в якому живе людина.

Логіко-математичний інтелект. На відміну від лінгвістичних і музичних здібностей, здатність, яку Г. Гарднер визначає як «логіко-математичну», не має початку в словесно-слуховий сфері. Ця форма мислення простежується в конфронтації зі світом предметів. Свої фундаментальні знання про логіко-математичному світі дитина отримує, зіставляючи, порівнюючи і протиставляючи предмети, систематизуючи їх і реорганізовуючи, визначаючи їх кількість. Таким чином, логіко-математичний інтелект стає все більш віддаленим від світу предметів. У процесі розвитку ми переходимо від предметів до формулювань, від дій до відносин між діями, з сенсомоторної сфери в область чисто абстрактну – зрештою, до висот логіки і природних наук. Своє уявлення про онтогенез та розвитку логіко-математичного інтелекту Г. Гарднер будує на дослідженнях швейцарського вченого Дж. Піаже, який, на його думку, зумів розібратися в головних чинниках логіко-математичного розвитку – побачити їх початок в діях дитини з предметами, зрозуміти всю важливість відкриття числа, послідовного переходу від фізичних маніпуляцій з предметами до внутрішніх трансформацій дій і особливу природу вищого рівня розвитку, де індивідуум починає працювати з гіпотетичними твердженнями і досліджувати відносини і слідства між ними.

Г. Гарднер посилається на думку Дж. Піаже про те, що всі наші знання беруть свій початок з дій стосовно навколишнього світу. Відповідно, вивчення мислення має починати в ранньому дитинстві. Спостерігати дитини, що досліджує всі властивості предметів, завдяки чому у нього досить скоро

формується уявлення про те, чого саме очікувати від цих предметів в певних обставинах.

На думку Г. Гарднера, Дж. Піаже чудово показав модель розвитку логіко-математичного мислення, але помилково припустив, що вона підходить і іншим сферам, починаючи від музичних здібностей і закінчуючи міжособистісними. Г. Гарднер підкреслює у своїй роботі, що Дж. Піаже поставив дійсно важливі питання і багато чого досяг у розумінні головних чинників логіко-математичного розвитку. Він розгадав джерела логіко-математичних здібностей в діях дитини з предметами фізичного світу; вказав на важливість розуміння числа, зазначив поступовий перехід фізичних маніпуляцій з предметами в уявне перетворення дій; значущість відносин всередині самих дій і особливу природу вищого рівня розвитку, на якому індивідуум може працювати з гіпотетичними положеннями і досліджувати відносини між ними.

У той час, як результати діяльності індивідуумів, обдарованих лінгвістичними або музичними здібностями, доступні широкому загалу, ситуація з математичними здібностями інакша. За винятком кількох обраних більшість з нас може тільки здалеку захоплюватися ідеями і роботами

Перерахуємо психологічні особливості математично обдарованої людини. Згідно Альфреду Адлеру, ще одному відомому математику, до допомоги якого звертається Г. Гарднер, ця людина повинна бути строгий і скептичний: жоден факт не повинен прийматися їм до тих пір, поки не буде надано доведений відповідно до загальноприйнятих правил.

Просторовий інтелект. Розглядаючи наступний тип інтелекту, а саме просторовий, центральними здібностями, котрі характеризують цей інтелект, Г. Гарднер називає ті, які дозволяють нам точно сприймати зоровий світ (форми, різні предмети), представляти і виконувати трансформації або модифікації на основі вихідних сприйняття і дають можливість відтворювати різні аспекти зорового образу навіть при його фізичної відсутності.

Ці здібності не є ідентичними: індивід може мати гострим зоровим сприйняттям, але не вміти намалювати, уявити або видозмінити нереальний світ. Це пояснюється тим, що просторовий інтелект проявляється як поєднання здібностей. Індивід, що володіє вищезгаданими здібностями, має більше шансів досягти успіху в просторової сфері. Але той факт, що розвиток одного з проявів просторового інтелекту сприяє його розвитку в цілому, дозволяє вважати все просторові навички як частини цілого.

Торкаючись самого терміну «просторовий інтелект», Г. Гарднер пояснює, чому, використовуючи в основному приклади з візуально-просторової сфери, він не називає цей тип інтелекту «візуально-просторовим». Перш за все, зорово-просторові приклади використані для зручності. Але так само, як лінгвістичний інтелект не залежить повністю від словесно-слухових каналів і може розвиватися індивідом поза цими форм комунікації, так і просторовий інтелект може бути розвинений у тих, хто сліпий і, таким чином, не має прямого доступу до глядацького світу. Добре розвинений просторовий інтелект є найціннішим активом нашого суспільства. У деяких професіях цей тип інтелекту грає особливо важливу роль - наприклад, в професії скульптора, художника або топології, але існує також безліч інших видів діяльності, де наявність одного просторового інтелекту недостатньо, але де він виступає основною рушійною силою.

Кінестетичний інтелект. Основна особливість кінестетичного (або тілесно-кінестетичного) інтелекту – це здатність майстерно і різноманітно використовувати своє тіло з метою висловлення своїх почуттів і емоцій, а також для інших цілеспрямованих дій. Г. Гарднер вказує на неодмінний розвиток двох основних здібностей – вміння керувати рухами тіла і майстерно звертатися з предметами.

Знаючи головні складові, неважко назвати професії, в яких кінестетичний інтелект грає велику роль – це танцюристи і плавці, механіки, слюсарі, бейсболісти, інструменталісти, винахідники і актори (особливо міми). Але слід зауважити, що в цих професіях велику роль відіграють і інші

інтелект. Наприклад, в професії актора вельми важливими є особистісний, лінгвістичний та музичний інтелекти. Жодне виконання не буде успішним при використанні всього одного типу інтелекту.

Міжособистісний і внутрішньо особистісний інтелект. Відомі психологи З. Фрейд і В. Джеймс говорили про важливість людської особистості, про те, що психологія повинна бути побудована навколо людини, його особистості, розвитку та призначення. З. Фрейд вивчав психіку індивідуума, зокрема, розробляв теорію несвідомого. За З. Фрейдом запорукою здоров'я є самопізнання і готовність протистояти неминучого болю і парадоксів людського існування .В. Джеймс ще більшою мірою, ніж З. Фрейд, наголошував на важливості взаємин людини з іншими індивідами, як засобі досягнення цілей, здійснення прогресу і пізнання самого себе.

Г. Гарднер призводить знамениту фразу В. Джеймса: «Людина має стільки своїх власних особистостей, скільки людей знають його і мають про нього уявлень». За словами Г. Гарднера, обидва психологи були зацікавлені в ідеї «особистісних інтелектів», хоча їх напрямки стосовно цих інтелектів відрізнялися. З. Фрейд займався вивченням самості (the self), інтерес же В. Джеймса був спрямований на взаємини людини з зовнішнім світом, іншими людьми. Г. Гарднер, з одного боку вивчає розвиток внутрішніх аспектів особистості, центральне місце тут займає доступ в сферу почуттів: здатність розрізняти і визначати почуття, висловлювати їх в символи, використовувати їх як засіб розуміння чийогось поведінки. На самому примітивному рівні внутрішньоособистісний інтелект являє собою просте, доступне більшості людей вміння розрізняти емоції задоволення і невдоволення. На вищому рівні внутрішньоосбистісне знання дозволяє визначати і адекватно виражати складні і високо диференційовані групи емоцій (Kagan, 2022).

Інший тип особистісного інтелекту – міжособистісний – спрямований назовні, до інших індивідів. Центральне становище тут займає здатність помічати і розпізнавати відмінні риси інших людей, зокрема, їх настрою, риси характеру, мотиви та наміри. Елементарною формою цього інтелекту є

здатність дитини розрізняти людей навколо нього, а також всю різноманітність їх настроїв. Розвинена форма міжособистісного інтелекту дає можливість досвідченій людині передбачати наміри і бажання інших людей (навіть якщо вони старанно приховують їх) і діяти, використовуючи це знання найкращим чином для досягнення мети.

Таким чином, у підсумку, що можна зазначити, що ***елементи суверенного навчання на уроках англійської мови в загальноосвітній школі*** в середній ланці навчання містять наступні: ціннісно зорієнтоване навчання; використання різних форм роботи, таких як: активне впровадження роботи в мікрогрупах; актуалізація критичного мислення; актуалізація всіх форм множинного інтелекту; навчання на основі проблемних ситуацій. Важливою умовою є залучення всіх елементів в комплексі. Тільки в цьому випадку, ефективність суверенного навчання може бути гарантованою.

Висновки до першого розділу

В основі системи викладання Нової Української Школи (НУШ) покладено поняття *суверенності*. Розглянемо основні підходи до його визначення. Так, British Council визначає поняття суверенності як поняття, яке використовується для опису провідної ролі учня та вчителя. Суверенність – це актуалізація необхідних особистісних ресурсів, які великою мірою актуалізують потенційні ресурси особистості учня та створюють позитивні можливості для нього для самостійного знаходження потрібної інформації, що, в свою чергу, створює позитивні передумови для підтримки підлітка для того, щоб учні могли виконати ту чи іншу задачу самостійно, а не очікувати готових знань від процесу викладання.

Суверенність – особистісно зорієнтована якість, властивість та характеристика, що виражається в глобальній довірі людині, яка постулює актуалізуючу тенденцію зростати, розвиватися, реалізовувати свій особистісний потенціал. Суверенність є ключовим поняттям не директивної,

особистісно зорієнтованої (person-centered) психотерапії, розробленої видатним американським психологом, основоположником особистісно зорієнтованого підходу (person-centered approach) К. Роджерсом.

К. Роджерс зазначав, що в сучасному світі, який відзначається безупинними змінами, наголос в освітньому процесі слід змістити зі звичайного викладання на *суверенне навчання* як виявлення колективного мислення, як реальну реформу освіти, яку неможливо задовольнити ані шляхом покращення навичок і умінь, знань і здібностей вчителя, ані шляхом опрацювання і введення в освітній процес програм емпіричного дослідження і сучасного технічного обладнання для здійснення продуктивної освітньої діяльності.

В розділі проаналізовано виділено найбільш *значущі характеристики суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови* в навчанні і вихованні:

- *співпраця*: у взаємодії всі суб'єкти освітнього процесу базуються на розумінні та підтримці один одного: вчитель здатний конструктивно вирішувати навчальні та міжособистісні конфлікти; він не схильний до уникнення, конфронтації і пристосування;
- *власна позиція*: кожен учасник має право на власну думку, позицію; вчитель не нав'язує свою думку і щиро цікавиться думкою своїх учнів;
- *індивідуальність та рівність*: кожен суб'єкт визнається унікальною особистістю; вчитель не тільки зорієнтований на розумних, активних, успішних дітей, а й уважно ставиться до всіх учнів;
- *саморозкриття*: вчитель-фасилітатор поводиться щиро, відкрито висловлює свої почуття та переживання; він не вдається до психологічного захисту, чим сприяє встановленню довірчих відносин з учнями;
- *суверенна організація освітнього просторового середовища*: організація освітнього простору повинна сприяти встановленню контактів,

виконанню групових завдань, обміну думками та емоціями, посиленню зворотного зв'язку і взаєморозумінню.

Суверенність освітнього процесу розглядається нами на підставі порівняльного аналізу існуючих психолого-педагогічних концепцій через:

- зміну його стратегічних орієнтирів (гуманізм, педоцентризм, творчість); особистісно-рольових позицій його учасників (педагог і дитина);
- аналізування способів взаємодій, що визначають характер педагогічних технологій і педагогічних впливів (емпатія, вільний вибір, співпраця, співпереживання).

Наразі, в більшому ступені вивчаються такі *аспекти суверенності*, як:

- задіяння механізму суверенності в існуючі педагогічні системи або ініціювання створення принципово нових, що базуються на суверенних впливах;
- підкреслюється вагомість соціального середовища в здійсненні актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови
- досліджується вплив суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови на освітню систему, а також її залученість у різних видах і формах освітньої взаємодії;
- описуються психологічні характеристики суверенного вчителя;
- акцентується значущість суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в цілісному розвитку особистості або окремих її рис, усунення негативних характеристик;
- вивчається процес суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, етапи її опанування тощо.

Вивчення теоретичних джерел дало змогу зробити висновок про те, що під суверенністю як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови розуміється прагнення забезпечити учня, який постає перед певними

труднощами, такими умовами, в яких він зміг би якнайкраще своїми силами здолати їх та знайти вирішення поставлених перед ним завдань.

Мікрогрупова діяльність на занятті з іноземної мови характеризується ефективністю за умов наявності наступних ***психологічних чинників***:

- Можливості взаємодії шляхом спілкування, під час якої у учнів з'являється інтерес до спільної роботи та досягається вища продуктивність виконання пізнавальної діяльності.
- Зацікавленість учнів різноманітними формами групового заняття, що посилює інтерес до вивчення предмету «Англійська мова».
- Пошук мотиваційних прийомів задля поглибленого сприйняття матеріалу, який вивчається.
- Активізація методів запам'ятовування учнями нового матеріалу.
- Передача знань один для одного.
- Співпраця, взаємодопомога.
- Розподіл роботи, тем, завдань.
- Надання нових знань із врахуванням вікових особливостей школярів.
- Розвиток практичних навичок ефективної роботи в парах.
- Розвиток колективного мислення.
- Активізація пізнавального інтересу учнів.
- Сприяння формуванню у учнів адекватного самооцінювання, самокорегуванння та самоконтролювання.
- Заохочення проявів ініціативи та самовисування школярів.
- Можливості самоорганізації під час навчання.

Отже, колективне мислення є потужним заохочувальним чинником в освітньому процесі та можливості впровадження ***суверенної функції вчителя***.

Для досягнення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови виділимо декілька різновидів груп, на котрі можна розділити клас під час заняття:

9. ***Гетерогенна мікрогрупа***, яка найчастіше формується з одного сильного учня, двох середніх та двох слабких. Відповідна мікрогрупа здатна сформувати найтіснішу співпрацю учнів з різними рівнями знань, через те, що зазвичай на уроці вище вказані учні не часто йдуть на контакт один із одним. Проте, в даній мікрогрупі слабші учні контролюються сильнішими, що сприяє отриманню нових знань та досвіду.
10. ***Гомогенна мікрогрупа***, зазвичай, формується з учнів, які мають орієнтовно однаковий рівень знань. Формування роботи в гомогенній мікрогрупі полягає в необхідності взаємодії сильніших учнів з сильними, а слабших зі слабкими.
11. ***Базова мікрогрупа*** формується вчителем на довготривалий термін (до прикладу, на семестр).
12. ***Довільна мікрогрупа*** створюється за якоюсь конкретною спільною ознакою, як-от вікова, фізіологічна тощо.

Ми вважаємо, що ***суверенна групова динаміка*** характеризується:

- цілями та завданнями мікрогрупи;
- нормами мікрогрупи, структурою мікрогрупи, груповими ролями та проблемою лідерства;
- груповою згуртованістю;
- напругою в мікрогрупі;
- актуалізацією попереднього емоційного досвіду (проєкцією);
- формуванням підгруп, фазою прогресу кожної конкретної мікрогрупи.

Продуктивність запровадження суверенної ролі вчителя іноземних мов в мікрогрупах досягається за умов дотримання наступних правил:

1.Дефініція завдань та задач.

2.Демонстрація завдань та постановка задач.

3.Розподіл учнів в мікрогрупах.

4.Підвищення рівня результативності виконаної пізнавальної діяльності.

5.Презентація результатів виконаної пізнавальної діяльності.

Організовуючи пізнавальну діяльність в мікрогрупах необхідно врахувати певні ***принципи суверенного навчання***. ***Принцип суверенних інтелектуальних та емоційних учнівських взаємодій*** забезпечує вербальну та невербальну реакцію під час колективної діяльності, які сприяють необхідному зворотному зв'язку в суверенній діяльності учасників. Педагог може мотивувати учнів до успіху та сприяти комунікації іноземною мовою. При цьому вчитель має робити виправлення та надавати змістовні поради щодо спілкування.

Дидактичні принципи суверенного навчання базуються на наочності, суверенності, доступності та активності.

Методичні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Комунікативною спрямованістю особистості.

Спрямування лінгвістичних принципів навчання в мікрогрупі керується:

- Концентризмом.
- Мінімізацією.
- Мовленням.

Психологічні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Позитивізмом.
- Взаємодопомогою.
- Індивідуальністю.
- Відповідальністю.
- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Добровільною ініціативою.
- Врахуванням індивідуальних характеристик.
- Мотивацією.

Проблемним суверенним підходом важливо користуватися, навчаючи учнів спілкуватися один з одним. Розвиток навичок діалогічного мовлення має декілька етапів, для кожного з яких є необхідною використання системи вправ,

в основу яких покладено проблемну ситуацію. Робота над такими вправами стимулює школярів до залучення зорової та слухової наочності, які, у свою чергу, дають поштовх для варіювання проблемної суверенної ситуації.

Фасилітативному суверенному діалогу є характерними окремі стимулюючі репліки, які мотивують учнів працювати на високому творчому рівневі. Такий тип діалогу застосовують на етапі постановки проблеми для того, щоб учні побачили протиріччя, яке було закладене проблемною ситуацією, і змогли сформулювати проблему.

Активізуючий суверенний діалог є системою запитань та завдань, що активізує і, безперечно, сприяє розвитку логічного мислення учнів. Етап постановки проблеми поступово підштовхує учнів до формулювання теми. Етап пошуку розв'язання проблеми будує логічну послідовність умовиводів, що підводять школярів до нових знань.

Отже, ***проблемно-діалогічним суверенним навчанням*** вважається такий тип навчання, що активізує творче опанування учнями знань шляхом зарання підготованого вчителем діалогу. Вчитель, користуючись фасилітативний та активізуючий суверенні діалоги спонукає учнів висвітлити освітню проблему, тим самим сформулювати тему уроку чи питання для дослідження, тобто актуалізувати цікавість учнів до вивчення нового матеріалу, створюючи пізнавальну мотивацію. Далі шляхом фасилітативного чи активізуючого суверенних діалогів вчитель пропонує пошуки розв'язання проблеми, або «відкрити» нові знання. Разом з цим, формується глибоке розуміння учнями вивченого матеріалу.

Завдячуючи ***проблемно-діалогічному суверенному навчанню*** при організації освітньої діяльності, у учнів формується здатність самостійного аналізу проблемних ситуацій, бачення проблеми та знаходження правильної відповіді. Ідентифікуються навички лексико та граматично коректного діалогічного мовлення. Так, за допомогою розвитку критичного мислення, в новій українській школі на основі суверенного підходу планується виховування вільної, розвиненої та освіченої особистості, яка користується

набутим суб'єктивним досвідом, здатну орієнтуватися в умовах постійно мінливого світу.

Розглядаючи ***ціннісно зорієнтований підхід в умовах впровадження суверенної моделі навчання***, варто зазначити, що НУШ має такі ціннісні орієнтації:

1) культурний аспект над органічного універсуму, що охоплює подання, цінності, норми, їх взаємовідносини та взаємодії;

2) реалізація верховних цінностей шляхом культивування вищої людської гідності;

3) орієнтації на ідеали вдосконалення людини;

4) втілені суверенні цінності і смисли;

5) творча діяльність людини.

Впровадження ***ціннісно зорієнтованого навчання в освітньому суверенному процесі*** враховує наступні етапи:

- демонстрацію ціннісних орієнтацій учневі;
- опанування ціннісних орієнтацій учасниками освітнього процесу;
- сприйняття ціннісних орієнтацій;
- реалізацію ціннісних орієнтацій у поведінковій діяльності учнів;
- затвердження ціннісних орієнтацій в спрямованості особистості і репрезентація її в статус цінності конкретної особистості, тобто свого роду потенційного стану;
- актуалізацію потенційних ціннісних орієнтацій, що полягає в особистісних якостях вчителя.

Ще одним важливим елементом суверенного навчання є ***впровадження навчання за теорією множинного інтелекту***. Теорія множинного інтелекту, впроваджена американським психологом Говардом Гарднером, перша публікація якої відбулася близько двох десятиліть тому в одній з його праць «Межі розуму: теорія множинного інтелекту», відкриває один з прототипів індивідуалізації освітнього суверенного процесу. Його теорія всесвітнього

визнана однією серед найбільш новаторських теорій пізнання людського інтелекту. Теорія множинного інтелекту знаходить підтвердження тому, з чим викладачі стикаються кожного дня: особистості здатні мислити та навчатися абсолютно різними способами.

Таким чином, у підсумку, що можна зазначити, що ***елементи суверенного навчання на уроках англійської мови в загальноосвітній школі*** в середній ланці навчання містять наступні: ціннісно зорієнтоване навчання; використання різних форм роботи, таких як: активне впровадження роботи в мікрогрупах; актуалізація критичного мислення; актуалізація всіх форм множинного інтелекту; навчання на основі проблемних ситуацій. Важливою умовою є залучення всіх елементів в комплексі. Тільки в цьому випадку, ефективність суверенного навчання може бути гарантованою.

РОЗДІЛ ІІ.
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АКТУАЛІЗАЦІЇ СУВЕРЕННОГО НАВЧАННЯ З МЕТОЮ НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Використання компонентів актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови

Використання компонентів психолого-педагогічної суверенності – важливий елемент підготовки та проведення уроку з англійської мови. Для початку, розглянемо підходи до визначення поняття ***«психолого-педагогічної суверенності»***.

Ми сприймаємо ***суверенну педагогічну взаємодію*** як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, в межах якої простежується спільне особистісне зростання педагога і учня.

Педагогічною суверенністю як процесом вважається актуалізація і підсилення продуктивності освіти, навчання і виховання, розвитку суб'єктів педагогічної взаємодії через їх стиль спілкування та особливості особистостей педагога і учня. Суверенними вчителями провокується самостійність і відповідальність учнівської свободи, а також актуалізується суверенність самого вчителя як при складанні освітніх програм, так і при затвердженні освітніх цілей, також при виставленні оцінок щодо результату освітньої роботи, створення сприятливих умов для самостійного і осмисленого навчання, активізація і стимуляція пізнавальних мотивів, допитливості, які заохочують прояви взаємоповаги та взаємодопомоги в освітньому процесі, чим і розвивають активну особистісну позицію та самореалізацію педагога. Ми вважаємо, що учні, які працюють з суверенним педагогом, виявляють високий рівень когнітивного функціонування.

В основу розуміння структури і змісту суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови покладено основний

принцип гуманістичної психології і терапії «зрозуміти – пробачити – прийняти». Ми пов'язуємо основні шляхи актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови з об'єктами, які підпадають під безпосередній вплив педагога і відповідні підструктури його професійно важливих і значущих особистих якостей (спрямованості та компетентності) (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови

Предмет / Об'єкт	Зрозуміти	Вибачити	Прийняти	Структури особистості
Вони	Активне емпатійне слухання	довіра	конгруентність	спрямованість
Ми	розуміння	толерантність	безоцінкове прийняття	компетентність
Я	відкритість	безумовне позитивне ставлення	рефлексія	новоутворення

В ході суверенної взаємодії педагога з учнями, педагог структурує, дозує допомогу учням. Таким чином виникають відносини, засновані на допомозі. У таких відносинах сторони або одна зі сторін (вчитель) мають намір сприяти іншій стороні (дитині) в особистісному розвитку, спілкуванні та діяльності. Позиція суверенного вчителя сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності, отже, і посиленню почуття задоволеності нею. Тому просування вчителя до кращих результатів своєї пізнавальної діяльності означає опанування майстерністю суверенної освітньої взаємодії. Це також шлях до психологічного здоров'я педагога та учнів, з якими він працює.

Таким чином, ***психолого-педагогічна суверенність*** розглядається нами з різних сторін: як функція, як процес, як спосіб навчання і взаємодії, як

професійно важлива якість, як засіб, як техніка розв'язання групових завдань і задач. *Психолого-педагогічна суверенність* – це процес створення вчителем найбільшою мірою сприятливих та суверенних соціально-психологічних і педагогічних умов для навчання, виховання і розвитку учнів, їх психологічного здоров'я і особистісного добробуту, заснованого на суверенності як професійно важливій якості як вчителя, так і учня.

Психолого-педагогічна суверенність передбачає суверенне особистісне спілкування, суб'єкт-суб'єктну освітню взаємодію і співробітництво; використання суверенних педагогічних технологій, способів і прийомів, і стратегічно зорієнтована на розвиток у учнів перманентної пізнавальної потреби, здатності до самонавчання, творчості, адаптації в постійно мінливому світі.

Для того, щоб стати успішним суверенним вчителем, педагог повинен сам опинитися в суверенних умовах життєдіяльності. В даному випадку за необхідності він стає суверенним суб'єктом пізнавальної діяльності. Також суверенними суб'єктами мають бути психолог і адміністрація школи.

Ми, розглядаючи суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови, отже, суверенність як інтегративну особистісну освіту, що становить собою одну зі складових професійно-педагогічної компетентності вчителя, визначаємо наступні компоненти ***суверенної структури освітнього процесу***:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- операційно-діяльнісний;
- рефлексивний.

Мотиваційний компонент суверенної структури освітнього процесу полягає в усвідомленні педагогом необхідності диверсифікації освіти на основі зміни його рольової позиції: від транслятора знань до фасилітатора навчання з подальшою зміною підходів в організації діяльності як власної, так і учнівської з орієнтацією на довгострокові ефекти навчання, саморозвитку і

самореалізації; з позитивною спрямованістю на здійснення суверенної педагогічної діяльності.

Формування учнівської мотивації до навчання можна назвати однією з центральних проблем сучасного освітнього процесу. Вона є актуальною через оновлення змісту навчання. Характеризується постановкою завдань формування в учнів пізнавальних процесів, прийомів самостійного опанування знань та активної життєвої позиції.

Як відомо, вирішальне значення для досягнення позитивних результатів в парадигмі суверенної структури освітнього процесу навчання мають мотиваційні чинники, тобто зовнішні і внутрішні рушійні сили. Багато фахівців говорять про необхідність цілеспрямованого формування у здобувачів освіти мотивації до освітньої діяльності, відзначаючи, що формування мотивів суверенної структури освітнього процесу є набагато важчим процесом, ніж формування простих дій і операцій.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі мотивації до суверенної структури освітнього процесу, виявляє велику різноманітність суверенних мотивів, що впливають на ефективність суверенного навчання. Це зумовлено, в тому числі, і віковими особливостями. Однак найпоширенішою причиною поганого засвоєння знань і неефективної навчальної діяльності є низька мотивація до суверенного навчання, відсутність сенсів суверенність навчання.

Вивчення терміну суверенної мотивації користується популярністю серед праць багатьох психологів, через це сучасною психологічною наукою представлені найрізноманітніші його тлумачення. Так, нами під ***мотивами суверенного навчання***, суверенної структури освітнього процесу, визначається спрямованість учнів в різних аспектах суверенної освітньої діяльності. Безперечно, суверенні мотиви систематизують за пізнавальними та соціальними. Пізнавальні пов’язуються з освітнім змістом, а соціальні – зі спілкуванням підлітків між собою і вчителями. Найглибшим вважається розуміння суверенної мотивації через призму діяльнісної теорії навчання (Jaques, 2022). ***Суверенний мотив***, в свою чергу, ми поділяємо на зовнішній

або внутрішній залежно від ставлення особистості до процедури засвоєння знань. ***Зовнішня суверенна мотивація*** до навчання має свої переваги та недоліки. В шкільному середовищі зазвичай найпоширенішими є престижна та змагальна суверенна мотивації, які вважаються найрезультативнішими.

Змагальна суверенна мотивація вважається таким явищем в середніх класах, коли учні намагаються не відставати один від одного. До ***престижної суверенної мотивації*** підпадають підлітки, які коштом прагнуть самоствердження, демонструють свої знання в тих чи інших галузях знань.

Проте потрібно визначити і ***слабкі сторони суверенної структури освітнього процесу***, підтримувані ***зовнішніми суверенними мотивами***, адже стійкі наукові представлення про світ у школярів не утворюються. Для їхнього формування необхідною є пізнавальна мотивація. Специфіка ***зовнішньої суверенної мотивації*** полягає в тому, що вона формується в учнів під час суверенної структури освітнього процесу.

Пізнавальні суверенні мотиви формуються вже в початкових класах. Ми вважаємо, що мотивами, адекватними освітній діяльності, здатні бути тільки ті, що пов’язані з її змістом, себто пізнавальні. Такі мотиви різняться протягом всього шкільного життя учня: суверенна структура освітнього процесу першокласників та випускників школи кардинально відрізняються. Ми виділяємо ***три рівні розвитку пізнавальної суверенної мотивації*** підлітків: широкий пізнавальний мотив, який характерний спрямованістю на засвоєння нових знань; навчально-пізнавальний мотив, спонукає до опанування способів здобування знань; самоосвітній мотив.

Пізнавальна суверенна мотивація вчителя в роботі та суверенної структури освітнього процесу пов’язані з енергетичними силами, які виникають як в структурі особистості, так і поза нею, що впливають на початок, і на спрямованість, на інтенсивність та тривалість дії. Ми описуємо пізнавальну суверенну мотивацію як пов’язаний із часом набір рекурсивних і взаємопов’язаних афективних, поведінкових та когнітивних процесів та дій, які організовуються навколо цілей особистості. Мета особистості, визначена

як ментальне моделювання бажаного результату, не існує окремо, але в межах ієрархічно організованих мереж, що розвиваються і змінюються з часом у результаті безперервної взаємодії людини, ситуації та епігенетичних сил. Мережева структура цілей, яка формується, сприяє як стабільності, так і неоднорідності, що спостерігається в мотивованих діях пізнавальної суверенної мотивації.

Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу – це окремий вид мотивації, що становить собою систему специфічних психологічних якостей того, хто навчається, що знаходяться в залежності від освітнього середовища і специфіки суверенної структури освітнього процесу. Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу підлітків належить до професійно значущих особистісних характеристик.

Суверенна структура освітнього процесу може посилити або зменшити інтерес підлітка до навчання. ***Початкова суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу***, яка визначається новою соціальною роллю підлітка, поступово згасає. Тому одне із завдань педагога – формування вже на початку навчання суверенних мотивів, які надають навчанню вагомого змісту, щоб воно стало життєво важливою метою. ***Навчально-пізнавальні суверенні мотиви*** не виникають стихійно, а формуються в ході самої суверенної структури освітнього процесу. На їх формування впливають ***п'ять базових факторів суверенної структури освітнього процесу***: 1) зміст освітнього матеріалу, 2) організація освітньої діяльності, побудова суверенної структури освітнього процесу; 3) групові форми освітньої діяльності; 4) оцінка освітньої діяльності та суверенної структури освітнього процесу; 5) стиль суверенної діяльності педагога.

Когнітивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність комплексу знань педагога про сутність суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, основні принципи

суверенної взаємодії, основи технології суверенного навчання, ефективні способи і прийоми організації суверенної структури освітнього процесу.

Операційно-діяльнісний компонент суверенної структури освітнього процесу має на увазі опанування з боку педагога навичками і вміннями використання технології суверенного навчання, які будуються на принципах усвідомлення освітніх потреб суб'єктів суверенної структури освітнього процесу, стимулювання суб'єктного досвіду учня шляхом застосування синергетичних організаційних форм і методів навчання, що підвищують рівень активності пізнавальної суверенної діяльності.

Рефлексивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає формування здатності педагога до аналізу власної діяльності, пов'язаної зі здійсненням суверенного навчання. Такий аналіз включає свідомий контроль за результатами своїх професійних дій, самооцінку особистісної позиції в суверенній структурі освітнього процесу, осмислення своїх суверенних дій, їхніх суверенних цілей, суверенного змісту суверенної структури освітнього процесу, суверенних методів, результатів і причин, творче осмислення і корекцію суверенної структури освітнього процесу тощо.

Також ***в структурі суверенної структури освітнього процесу ми виділяємо такі компоненти, як когнітивні, афективні і поведінкові аспекти життєдіяльності індивіда***.

Когнітивний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу становить комплекс знань про зміст педагогічної суверенності, ефективному здійсненні суверенних впливів. До основних якостей зазначеного компонента ми відносимо рефлексію, креативність, інтуїцію, прагнення до самоактуалізації.

Афективний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає відповідний емоційно-позитивний настрій педагога на суверенну взаємодію з учнями. До основних якостей цього компоненту відносяться схильність до емпатії і сенситивність.

Поведінковий аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність умінь і навичок організації, прогнозування і розвитку суверенної структури освітнього процесу, вміння вибудовувати продуктивні взаємостосунки з учнями. До провідних якостей ***поведінкового аспекту життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу*** відносяться активність, ініціативність, флексибільність, толерантність, відповідальність, а також комунікативні, організаційні та лідерські якості підлітків.

Також, нами було виокремлено наступні ***компоненти суверенної діяльності педагога***:

- комунікативні та організаційні здібності педагога;
- емпатія;
- здатність до самоврядування;
- прагнення до особистісного розвитку;
- автономність;
- впевненість в собі;
- тенденції до співпраці;
- самоефективність;
- осмисленість життя і психологічна стабільність;
- фрустраційна толерантність;
- здатність до комунікативного контролю.

Отже, ***основні компоненти психолого-педагогічної суверенної діяльності***, які мають бути імплементовані в ході заняття з англійської мови, охоплюють наступні аспекти:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- операційно-діяльнісний;
- рефлексивний.

2.2. Вплив вчителя нової української школи на розвиток комунікативних здібностей учнів підліткового віку в суверенній структурі освітнього процесу

Наразі суспільство переживає складний етап переоцінки соціальних і моральних норм життя. Цей процес протікає складно, нерідко супроводжуючись деформацією ціннісних орієнтирів, серйозним спотворенням уявлень про престижність освіти, професіоналізму, культури.

Згідно з програмою іноземних мов, заклади середньої освіти повинні, для формування цілісної системи універсальних знань, навичок та здібностей, спрямовувати свою увагу на розвиток чотирьох основних компетентностей підлітків: мовної, лексичної, соціокультурної та загально навчальної. На сучасному етапі розвитку зростає значення мовленнєвої компетентності учнів, як плюралінгвістичного підходу на вивчення іноземних мов, проголошених Радою Європи, що означає вдосконалення чотирьох основних компетентностей учнів та виділення серед них найбільш значущої – комунікативної.

Суверенне лідерство вчителя, безумовно, позитивно впливає на розвиток комунікативних здібностей учня, з огляду на те, що комфортна атмосфера, безумовне позитивне сприйняття учнів, підтримка власної думки кожного сприяє тому, що учень перестає боятись висловити свою думку, виявити свої здібності на занятті.

Суверенні вчителі-лідери сприяють формуванню взаємоповаги в класі, розробляючи правила, закони спілкування, якими керуватимуться учні в навчальному процесі. Ось деякі правила, розроблені нами на основі ***особистісно зорієнтованих суверенних принципів***, якими необхідно керуватися вчителям під час організації колективного спілкування (пошуку):

- володіння комунікативною культурою;
- розуміння, що розроблені рекомендації можуть бути корисними всім;

- кожен із учасників суверенної структури освітнього процесу має відношення до результатів суверенного колективного творчого пошуку;
- жодна думка не заперечується і не оцінюється, якщо вони підтверджені досвідом і переконливо (доказово) репрезентовані;
- ми відчуваємо емоційний і психологічний комфорт;
- ми відчуваємо особисту дидактичну безпеку;
- спільна співтворчість між вчителями та підлітками;
- визнаємо і дбайливо ставимося до індивідуальності кожного;
- коректність і гнучкість при оцінках результатів пошуку, безоцінні судження.

Ми, розмірковуючи щодо розвитку творчого потенціалу підлітків, зазначаємо: доброзичливе, позитивне ставлення завжди дає право вільно думати і відчувати, що сприяє більшій реалізації творчого потенціалу кожної суверенної особистості. Психологічний клімат «працює» на реалізацію особистісно зорієнтованих принципів вчення. Особистісна мотивація навчання посилюється, коли вчитель діє в тому ж «ключі», що і учні.

Вчителі мають бути послідовними в розвитку відносин взаємоповаги в мікрогрупі і допомагати учням брати на себе відповідальність слідувати цим колективно виробленим правилам, але в будь-якому випадку «тиск» на носіїв особливої думки влаштовувати не слід. Суверенність, однак, не означає індивідуалізм. Персональні рішення є обов’язково взаємопов’язаними з професійними, соціальними та моральними міркуваннями. Розвиток суверенності, таким чином, є результатом особистісного, соціального і морального научіння.

Суверенні вчителі сприяють формуванню самооцінки підлітків, виявляючи особливу турботу щодо збереження індивідуальності, підкреслюючи формування професійно-педагогічної компетентності та інтуїції. Ключовими, базовими поняттями демократичної творчої атмосфери

суверенної структури освітнього процесу будуть права, обов'язки, повага до гідності учня.

Суверенні відносини між вчителями та учнями будуються на спільному переконанні, що в процесі занять (двосторонній процес) пошук здійснюють не тільки учні, а й вчителі, тобто ніхто не «стоїть над думкою учнів». Немає менторів, проте є колективна творча діяльність, яка сприяє зростанню рівню знань мікрогрупи і кожного окремого учня.

У суверенній структурі освітнього процесу *творчість* вітається і заохочується. Вчитель як управлінець і як особа більш компетентна в тих чи інших проблемах звертається до групи з питаннями, які дозволяють спланувати алгоритм суверенної діяльності: на що звернути увагу спочатку, в подальшій суверенній діяльності, з ким будемо працювати, де працювати, кого залучити, від кого більше користі, як будемо оцінювати пізнавальну діяльність.

Вчитель допомагає підліткам об'єднатися в малі або цільові групи, надає допомогу в їхньому формуванні, може делегувати в мікрогрупу більш творчого учня. Індивідуальні освітні траєкторії в суверенній структурі освітнього процесу заохочуються. Правила спілкування, вироблені в класі, допомагають оцінювати висловлені підлітками судження і думки, здійснювати колективний пошук нестандартних рішень, сформувати власну самооцінку. Вчитель може виконувати і роль арбітра, але цією роллю зловживати не слід.

На перших заняттях в класі / мікрогрупі виробляються правила – ***кодекс суверенної навчальної мікрогрупи***:

- як оцінювати висловлені думки;
- як розглядати інші (часом нестандартні) точки зору;
- як колективне рішення стосується суджень кожного;
- які доводи зробили сильніший вплив на розуміння і прийняття мікрогрупою остаточного рішення.

Суверенний вчитель просуває концептуальні авторські моделі освітньої діяльності, допомагає усвідомити сутність тих чи інших точок зору, коректно оцінює окремих учнів, знаючи їхні індивідуальні можливості і здібності. Схвальна, підбадьорлива підтримка допоможе встановити суверенні відносини, посередництво між педагогічною наукою і практикою, а окремому підлітку – взяти на себе відповідальність за подальшу розробку проблеми, поглиблення її в науково-теоретичному плані.

Все це дозволяє нам сформувати уявлення щодо ***навичок суверенного вчителя***, який:

– усвідомлює, що є носієм професійної культури, і сприяє створенню необхідного професійного середовища, що визначає добробут як самого фахівця, так і середовища, в якому здійснюється його життєдіяльність;

– має сформовану систему цінностей, відносин завдяки якій усвідомлює себе, своє життя, діяльність, в тому числі і професійну;

– вміє вчитися і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, прагне підвищувати рівень своєї освіти і професіоналізму;

– володіє необхідними інформаційними технологіями, що забезпечують ефективність суверенної професійної діяльності;

– компетентний у питаннях загальнолюдської та національної культури, вміє продуктивно розподіляти час в організації своєї суверенної пізнавальної активності, має компетентність у питаннях планування, надання та сприяння допомоги іншим, є відповідальним за якість своєї життєдіяльності.

Аналіз представленого нами визначення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови дозволяє виділити в ньому характерні ***особливості суверенної взаємодії педагога з учнями підліткового віку***. До них відносяться:

– безпосередні або опосередковані спільні дії суб’єкта (вчителя) і об’єкта (учня);

- позиція суб’єкта спільних дій (взаємодії) – направляти, ініціювати, підтримувати та сприяти найглибшому і конструктивному прояву об’єкта;
- суб’єкту знати і приймати об’єкти взаємодії такими, якими вони є, з урахуванням їхньої своєрідності і адаптивності в пізнавальній діяльності;
- володіння суб’єктом технологіями суверенної взаємодії (спільних дій) та суверенної організації структури освітнього процесу щодо забезпечення реалізації індивідуально-творчого потенціалу об’єкта відповідно до ситуації навчання і виховання, що складається (склалася).

Викладене дозволило виділити ***основні компоненти суверенної взаємодії вчителя і учня підліткового віку***, до яких ми відносимо:

- ***когнітивний*** (усвідомлення прийняття основ суверенної взаємодії з учнями при вирішенні різних завдань їхнього навчання і виховання);
- ***емоційний*** (ставлення до об’єкта взаємодії з урахуванням його своєрідності і адаптивності, що визначає суверенне прагнення суб’єкта);
- ***поведінковий*** (передбачає оволодіння суверенними технологіями з реалізації цінностей педагогічної діяльності, що закладені в її основу);
- ***рефлексивний*** (за яким передбачено самоаналіз і самооцінку власної діяльності і поведінки, а також діяльності і поведінки учня). Виявлені компоненти знаходять повсякденний прояв в процесі суверенної взаємодії педагога з різними категоріями учнів.

У *першому розділі* організації суверенної структури освітнього процесу *«Я, моя сім’я, друзі»* варто використати *гру «Доміно»*, що є універсальним завданням, яке коригує та розвиває групову динаміку. Ця гра сприяє застосуванню логічного мислення та формує наступні навички:

1. Ефективна робота в групі.
2. Впорядковане мислення та вибудовування ієрархічної структури понять.

3. Подача кількісної оцінки явищ.
4. Дедуктивне та індуктивне мислення.
5. Основні розумові операції в рамках формальної логіки: аналіз, порівняння, узагальнення, синтез.
6. Систематизація та структуризація інформації.
7. Англомовні лексичні навички.

Процедура гри:

Для гри ділимо учнів на групи по три особи, кожній даємо набір доміно. Для ведення рахунку потрібно мати папір та ручку. Слід перемішати частинки доміно та роздати кожному гравцеві по 5 штук, ті що залишаться – повинні знаходитись в стопці зображенням донизу. Першу кістку доміно зі стопки кладуть на стіл зображенням догори.

Перший учасник кладе зі своїх кісток дві по обидві сторони тієї, що вже лежить на столі, щоб утворилось речення. Якщо отримане речення стосується заданої теми, то учаснику записують 1 бал.

Далі за таким же алгоритмом учні по черзі розкладають свої кістки доміно, зіставляючи їх з будь-яким кінцем утвореного ланцюжка. Речення необхідно скласти так, щоб утворилося запропоноване висловлювання. Коли у гравця вже немає доміно, яке він може покласти, йому треба взяти верхнє зі стопки тих що залишились. У випадку, коли всі вільні кістки розібрали- хід переходить наступному гравцеві. Якщо, на думку наступного гравця, утворене словосполучення чи речення грамматично складено не правильно, він може кинути виклик попередньому учасникові.

В разі, якщо учням не вдається дійти згоди, вчитель має право прийти на допомогу. Коли запропонована фраза виявилася не правильною, учень допустивший помилку забирає свої кістки доміно, а хід переходить до наступному гравцеві.

Коли хтось з учасників використає всі свої доміно, гра закінчується. Потім учні сумують свої бали. Той, у кого найбільша кількість балів – переможець. Можна зіграти ще один раунд, перетасувавши доміно. Вчитель

бере участь в процесі гри, як фасилітатор, мотивує учнів, м'яко допомагає, пояснює незрозумілі моменти, правила гри, правила взаємодії.

Активна лексика для гри:

- ✓ to wipe the dust;
- ✓ to wash the floor;
- ✓ to wash dishes;
- ✓ to vacuum the carpet;
- ✓ to maintain order in the house;
- ✓ to cook for the whole family;
- ✓ to take the rabbit for a walk;
- ✓ to wash the floor;
- ✓ to water the pots;
- ✓ to distribute household responsibilities.

Картки доміно подані в Додатку А.

В даному розділі пропонується організувати спілкування англійською мовою в групах. Учням пропонують створити групу в телеграмі на вибрану тематику та спілкуватись англійською мовою. На це завдання відводиться 15 хвилин. Вчитель також бере учать в діалозі, виконуючи роль суверенного лідера.

Для аналізу помилок *в розділі «Культура харчування (особистісні пріоритети, заклади громадського харчування)»* було розроблено комплекс вправ.

«Ресторанна рольова гра»: завдання гри полягає в тому, щоб активізувати в учнівську творчість. Швидко застосовувати імпровізаційні фрази англійською. Ресторанну рольову гру легко реалізувати. Вчитель дає учням наступне завдання: вигадати меню власного ресторану використавши словник харчових продуктів, підготовлений викладачем. Таке завдання дозволить учасникам відчути себе відвідувачами або ж працівниками

ресторану. Як суверенний лідер, вчитель також складає меню та ділиться ним з учнями.

«Звана вечеря»: сутність завдання полягає в тому, що учасники, поділившись на групи, повинні розказати про страви, які готуються в їхній сім'ї на свята, а також буденні кулінарні традиції. Необхідно описати кулінарні вподобання кожного члена сім'ї. Які кулінарні традиції присутні при прийомі гостей? Потрібно скласти приклад ідеальної званої вечері. Важливо описати страви, званих гостей та яким чином можна їх розважати після прийому їжі. Результатом роботи буде презентація від кожної групи, та розповідь про ідеальну звану вечерю. Вчитель, як суверенний лідер, заохочує учнів, створює комфортну атмосферу та так само розповідає про свої домашні звички, культуру, кулінарні переваги.

«Кулінарний поєдинок» має за мету продемонструвати здібності чітко пояснити процеси приготування страви. Частину завдання учні виконують в домашніх умовах, після обговорення в класі. В групах учні вирішують яку страву вони хочуть приготувати та що для цього потрібно. В домашніх умовах кожен член групи готує страву обговорену на уроці. Кожна група представляє фото приготованих страви та відеозапис процесу приготування. Рецепт страви також має бути презентований у класі. Вищі бали отримає група яка допустить найменше помилок в поясненні рецепту приготування англійською мовою. Важливо дати можливість, щоб учні самостійно сформували групи. Як суверенний лідер, вчитель мотивує та заохочує учнів, а також, розповідає про процес приготування власної улюбленої страви.

«Знайомство з кухнями світу»: завдання учнів – у групах презентувати кухню однієї конкретної країни. Важливо подбати щоб країни не повторювались. Групи демонструють презентації особливостей тих чи інших гастрономічних вподобань країни. Кожна група отримує бали в залежності від змістовності та цікавості розповіді. Вчитель також обирає одну з країн та створює презентацію.

Для *розділу «Мистецтво»* ми пропонуємо виконати завдання – знімання власної кінострічки. Учні діляться на групи, обирають тему, яка на їхній погляд може зацікавити поціновувачів мистецтва, після чого знімають короткий репортаж англійською мовою та презентують його іншим групам. Тема репортажу може стосуватися музичного мистецтва, кінематографу, проблематики розуміння образотворчого мистецтва, тощо. Завдання не повинно викликати проблем технічного характеру, так як переважна більшість підлітків мають в наявності гаджети з камерою (смартфони, планшети, та комп'ютери для монтування відео). Вчитель, як суверенний лідер, може виступати учасником однієї з груп та зніматися в репортажі.

Під час вивчення *розділу «Молодь і молодіжна культура»* радимо застосувати таке завдання:

«Очільник молодіжного руху»: поділивши учнів на групи, потрібно роздати теми молодіжних проблематик, які необхідно обговорити та віднайти способи їх вирішення. Після обговорення кожна з груп обирає «Очільника молодіжного руху», який виступить на конференції з доповіддю. Очільники розповідатимуть свої стратегії вирішення сучасних проблем молоді, а інші члени групи з місця задаватимуть додаткові запитання. Суверенний вчитель м'яко регулює діяльність учнів, даючи їм можливість діяти самостійно та мотивуючи їх до цього.

Вивчаючи теми, які стосуються *розділу «Наука і технічний прогрес»* можна запропонувати учням презентувати новинки сучасної техніки. Група обирає один експонат, та докладно описує, чим саме ця новітня технологія корисна та в чому її новизна.

Також школярі з задоволенням виконують *вправу «Технологічний рух»*, адже вона допомагає їм реалізувати свої задуми та ідеї. Діти діляться на групи, кожна з яких має створити новацію, яка стане корисною для людства. Учні мають довести свою точку зору.

Для *розділу «Природа і довкілля»* можна запропонувати виконати наступні завдання.

«Врятуємо планету»: використовуючи програму Power Point школярі мають презентувати алгоритм порятунку тварин від вимирання. Роботу виконують в групах.

«Глобальне потепління» – чотири-ступенева дискусійна піраміда.

1. Школярі, працюючи індивідуально, обирають три міри запобігання глобального потепління.

2. Школярі, працюючи в парах, обирають три варіанти з запропонованих, керуючись представленими доказами.

3. Школярі діляться на міні-групи і обирають три найбільш важливі заходи, керуючись доводами ініціаторів.

4. Школярі в межах усього класу обговорюють запропоновані заходи та обирають найдоцільніші.

В межах *розділу «Україна у світі»*, для підлітків дається завдання створити сайт-візитівку України, щоб презентувати її на конференції за кордоном. Для виконання завдання відводиться значний інтервал часу, оскільки наповнення сайту є довготривалим процесом. Працюючи в групі учні матимуть можливість отримати уміння співпрацювати в колективі, навчаться делегувати конкретні задачі та досягати продуктивності в груповій роботі. Суверенний вчитель м’яко координує діяльність учнів, даючи їм простір для самостійної діяльності.

Вправа «Природа вашого краю» є методом кейсів. Дітей ділять на команди по троє. Для них задають домашнє завдання – знайти три неймовірні місця своєї області. У школі кожна команда має проаналізувати всі запропоновані варіанти та вибрати один, який на їхню думку має стати топовим для туристів у даній області. Кожна команда також має презентувати путівник для мандрівників, у якому вказані назва локації, карта, різноракурсні фото, опис місця, історичні факти, список готелів, де можна зупинитися на ніч. Вчитель також пропонує свій буклет.

У *розділі «Шкільне життя (випускні іспити)»* пропонуємо до виконання наступне завдання:

«Успішний іспит» – учнів ділимо на групи по 4 особи. Перед ними поставлене завдання: продемонструвати некоректну поведінку абітурієнтів на іспиті та запропонувати інструкцію для успішного складання іспитів.

У *розділі «Робота і професії (вибір професії, пошук роботи, планування майбутнього)»* виконуємо завдання:

«Інтерв'ю». Школярам пропонують взяти інтерв'ю в уявного мажоритарного інвестора компанії-монополіста (ним може виступити викладач, або один з учасників груп, заздалегідь підготований до інтерв'ю). Основна ціль – дізнатися, за якими ознаками ідентифікують найцінніших кадрів компанії.

Для виконання завдання пропонуємо учням скористатися наступною лексикою:

To improve professional skills

to work really hard

to take courses

to be successful in decision making

leadership skills

using the greatness

to build your reputation

engaging the greatness in others

to use skills and talents and abilities to help the organization achieve…

to be capable of….

«Схарактеризуй професію»: діти працюють в групах. Спершу потрібно розглянути рисунки на картках та підібрати до нього найбільш вдале слово чи вираз з словника активної лексики.

Наступний етап виконання вправи – пояснити, що зображено на малюнку. Для кожної групи пропонується вибрати одну із запропонованих картинок та скласти невеличкий опис зображеного на малюнку на декілька речень, використовуючи активну лексику.

Завдання наведено в Додатку Б.

Рекомендована для вживання лексика:

Вправа «Жіночі-чоловічі» професії». Учні діляться на групи, кожна з яких має сформулювати власне чітке пояснення, чому всі професії умовно поділене на чоловічі та жіночі. Діти мають розповісти про позитивні та негативні сторони такого гендерного поділу.

Вправа «Складні колеги»: діти, після прочитання тексту про взаємовідносини на робочому місці, діляться на групи, щоб колективно скласти 10 правил безпечного та толерантного поводження на робочому місці.

Task 1. Work in groups and answer the questions.

Which of these benefits of close cooperation are NOT mentioned in the first paragraph?

A People can have quick meetings

B Employees have easy access to office equipment

C People can work together on projects

According to the article, is this statement true or false? Some employers perceive the bad behavior of highly talented employees.

A truth

B is not true

Which of these peer issues is NOT mentioned in the article?

A Body odor

B Laziness

C Bad eating habits

D to shout

According to a 1998 study, what background noise affects people's concentration?

A Talk about the unimportant

B Elevated tones

C TV sound

Take a look at the “Best Tips for Working with Heavy People” section. What word or phrase means to make you unhappy?

A Take you down

B Would annoy you

C Just ignore them

According to the article, people who work together in one office can ...

A ... annoy each other by saying boring things

B ... I have very interesting conversations

C ... help each other remember things

According to the article, what should NOT be done if you have a difficult colleague?

A Communicate about your behavior in a friendly manner

B If your colleagues are misbehaving, you should do the same

C Maintain a positive attitude to the situation

Task 2. You have already read about relationships with difficult colleagues, so now it's your turn to share your experience. Have you ever had to put up with cunning classmates? Tell us about it.

Task 3. Work in groups. Propose 10 rules of conduct in the workplace for effective interaction with colleagues. Use words from active vocabulary.

Task 4. Work in groups. Answer why you need to live with difficult colleagues. Use words from active vocabulary.

Нами було розроблено завдання до 6 занять з теми «Inventions and lifestyle» для урізноманітнення уроків з англійської мови.

Як було раніше зазначено, групова робота являється однією з найбільш ефективних методик вивчення іноземної мови. Через це, нею слід користуватися спільно з іншими методикам. Передбачивши це, ми уклали комплекс завдань, які вважаємо доцільними для включення в ході занять з підтем наведених вище.

Заняття №1. Why is the study of science important in today's world?

В хід заняття слід залучити вправу, яка спрямована на покращення групової динаміки «Брейнштормінг».

В ході виконання вправи, учні діляться на групи по чотири особи. Мозковий штурм базується на чотирьох кроках:

1. Генерації ідей для можливого розв'язання проблем довкілля (зміни клімату, забруднень, вичерпання природних ресурсів), які для наочності фіксують на папері.

2. Проговорення висунутих ідей.

3. Виборі найперспективніших ідей та розміщення їх на великому аркуші.

4. Представленні кожною групою власних ідей.

Отже, групи представлятимуть свої ідеї на рахунок того, в чому доцільність вивчення науки в сучасному світі.

Заняття №2. What are the most significant discoveries and achievements of the XIX century?

Перегляд винаходів у сфері технологій – процес завжди цікавий та актуальний саме для учнів підліткового віку, адже саме вони зазвичай являються рушієм технологічного прогресу. Отже, учням буде цікавим завдання «Технологічний рух», яке дозволить їм поміркувати на тему власного винаходу.

В ході виконання, учні мають поділитись на групи з 4-5 осіб та пофантазувати про винахід, який стане найкориснішим для людства. Після цього обґрунтувати свою думку. Можливе також представлення власного винаходу за допомогою презентації в програмі Power Point, буклетів, плакатів, замальовок, тощо. Вчитель також представляє власний проєкт.

Наведена вправа робить можливим не лише покращення групової динаміки в процесі навчання, але й активізацію творчого потенціалу підлітків, які зможуть відчути себе дійсно на місці розробників та творців сучасних технологій.

Заняття №3. What are the most useful science subjects?

В ході заняття, необхідно застосувати *«Метод станцій (station method)»*. Виконання вправи передбачене по групах, учням необхідно провести

опитування про те, які предмети науки є найважливішими та чому, сформувати звіт про те, які на думку учнів групи, наукові предмети є найважливішими. Дана вправа допоможе розвивати в учнів комунікаційні навички роботи в групі та сприятиме взаємозалежності усіх її членів. Вчитель також бере участь у виконанні вправи.

Заняття №4. How the world has changed after getting acquainted with the internet?

Для такого заняття, доречно провести вправу «Mind Map» – інтелектуальна карта. Правилами створення інтелект-карт є:

1. Побудова центрального образу (символ основної ідеї) відбувається по центрі аркушу паперу, який розміщено в горизонтальне положення.

2. Від центру виходять промені першого рівня, які малюються з використанням різних кольорів. На них пишуть твердження, які асоціативно поєднані з ключовими поняттями, що характеризують основну ідею.

3. Від променів першого рівня за необхідності відводять промені-другого, розкриваючи ідеї, закладені на променях 1-го рівня. Кожне таке відгалуження позначається ключовим словом або словосполученням, залишаючи місце для додавання деталей.

4. За можливості, учнями використовується максимальна кількість кольорових олівців при створенні карти.

5. Там, де потрібно, слід додати картинки, символіку та інші графічні позначення, що асоціюються з ключовими поняттями.

6. За необхідністю проводяться стрілочки, які об’єднують сусідні поняття.

Створення інтелект-карти дозволяє:

1. Формування мотивації для опанування англійської мови, як засобу спілкування.

2. Організацію індивідуальної, групової та колективної діяльності.

3. Здійснення диференційованого підходу до учнів.

4. Забезпечення проєктної діяльності школярів. Застосування інтелект-карти для представлення результату проєктної діяльності.

5. Навчання груповій роботі, покращення групової динаміки.

У світі сучасних технологій та великого потоку інформації, доцільним та продуктивним є застосування інтелектуальних карт в навчальному процесі, оскільки вони навчають систематизуванню, структуруванню та запам'ятовуванню ключової інформації, а також відтворенню її в майбутньому. Інтелектуальні карти сприяють розвитку креативного та критичного мислення, пам’яті та уваги, а також формування зацікавленості та прямування учнів до хороших результатів в процесі навчання.

Заняття №5. Advantages and disadvantages of globalization.

Передбачається залучення проєктної діяльності в хід заняття. Так, учні мають поділитись на групи 3-4 особи, обрати, який аспект вони хотіли б розглядати та розробити проєкт щодо вивчення одного масштабного позитивного або негативного аспекту глобалізації. Проєкт має бути представлено із залученням мультимедійних презентацій. Вчитель виступає в ролі консультанта з проблемних питань щодо організації проєктної діяльності.

Заняття №6. Danger of safety? із залученням методу проблемних ситуацій.

Впровадження сучасних новітніх технологій викликає великий інтерес у молоді. Зокрема до таких технологій можна віднести новітній стандарт доступу, а саме 5G мережу, яка зосереджує увагу не тільки пересічних громадян, але й науковців. Через це, учнів мотивують до здійснення наукової розвідки та обґрунтування, на основі досліджень науковців, чи являється дана мережа безпечною та яке можливе застереження та небезпека під час користування нею. Результатами дослідження можуть бути мультимедійні презентації з обов’язковими посиланнями на список використаних джерел сучасних досліджень, тощо. Вчитель виступає консультантом з питань, які виникли в учнів під час підготування проєкту.

Так, ми розробили комплексні вправи до розділу з програми МОН України для вивчення англійської мови в 9 класах, спрямованих на впровадження суверенного впливу вчителя на учнів.

2.3. Формування та розвиток суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови

Розвиток суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови як фахівця Нової української школи є необхідним аспектом суверенної діяльності та розвитку педагога в умовах імплементації нових елементів сучасної освіти. Так, майбутні педагоги, які наразі є здобувачами освіти, можуть отримати знання та практичні навички впровадження елементів суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в освітній процес закладів середньої освіти. Проте, постає питання, яким чином мають розвивати суверенність вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, який вже практикує педагогічну діяльність. Можна навести наступні шляхи розв'язання цього питання:

1. Проведення тренінгів та курсів з питань розвитку суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови для практикуючих педагогів.
2. Участь в он-лайн конференціях щодо питань розвитку суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови для практикуючих педагогів.
3. Активний саморозвиток та самоосвіта практикуючих педагогів в умовах розвитку сучасної системи освіти.

В нашому дослідженні ми розглянемо саме аспект саморозвитку та самоосвіти педагогів, через те, що цей аспект є запорукою професійного зростання та необхідним компонентом, основою діяльності будь-якого

педагога. Отже, пропонується наступна методика розвитку суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

Для ідентифікації мотивів, мети розвитку суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, встановлення власних сильних та слабких сторін, та окреслення шляхів розвитку, педагогу необхідно пройти наступний тест, який допоможе зорієнтуватись, в якому напрямку та якими засобами здійснювати розвитку суверенності вчителя як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови.

1. Напишіть, якими на Вашу думку, якостями володіє суверенна особистість.

2. Ваш символ. Який символ Ви пов’язуєте з суверенністю особистості? Намалюйте його.

3. Ви описали суверенного вчителя. Ще один спосіб описати його або – перерахувати його компетентності. Під ними маються на увазі навички, знання і установки, які необхідні для ефективної взаємодії в сучасному суспільстві. Хоча Ваші компетентності допомагають Вам у різних видах пізнавальної діяльності, деякі з них безпосереднім чином пов’язані з виконанням ролі суверенного вчителя в неформальній освіті. Опишіть компетентності, які дозволяють вам виступати в якості суверенного вчителя.

Для зручності, приклади компетентностей наведено нижче:

– Особливі компетентності залежно від поставлених завдань: специфічні навички, знання та вміння, які вам потрібні для роботи в якості фасилітатора в неформальній освіті; цінності, особливості неформальної освіти, експертні знання напр. Про основи демократії та громадянського суспільства.

– Методичні компетентності: вміння свідомо і обґрунтовано підбирати методики, що працюють на досягнення цілей. Уміння оцінювати отримані результати.

– Соціальні компетентності: здатність спілкуватися, встановлювати і підтримувати соціальні зв'язки, працювати в команді, співпереживати, працювати над конфліктами в колективі.

– Особистісні компетентності: вміння самоорганізуватися і працювати автономно, постійно аналізувати і розвиватися; приймати виклики і проявляти відповідальність.

4. Ваші експертні знання. Ви вже визначили для себе, що повинен знати ідеальний суверенний вчитель. Опишіть ваші експертні знання в ключових темах і методології суверенності та суверенної структури освітнього процесу.

Що б Ви хотіли вивчати додатково?

Теми	**Методологія**

5. До знань ведуть різні шляхи. Деякі діють структуровано, логічно і послідовно. Інші діють інтуїтивно, і їх не лякають креативні завдання. Кожен мозок власним чином обробляє інформацію, що викликано асиметрією мозкових півкуль. Це можна пояснити загальним поділом на ліве, абстрактно-логічне мислення і праве, більш образне, невербальне, соціальне або просторове мислення. Існує ряд випробуваних моделей, які допомагають вам оцінити те, як ви навчаєтесь і думаєте, такі як «типологія когнітивних стилів Аллісон/Хайес». Дана типологія класифікує різні стилі навчання між двома полюсами: інтуїтивним і аналітичним. Де в цьому просторі ви б помістили свої уподобання щодо навчального суверенного стилю?

нонконформізм, строкатість відкритість, простір, натхнення, метод проб і помилок, мультитаскинг	дотримання правил, структура, систематичність, покроковість, деталізація, вербалізація, аналіз, планування

Які слова, наведені вище, найкраще описують ваш навчальний стиль? Більшість людей знаходяться десь між двома полюсами, тому можна використовувати слова з обох сфер.

6. Особистісні якості.

Ймовірно, Ви маєте уявлення про конкретні якості суверенного вчителя. У вас можуть бути приклади для наслідування, певний досвід групових процесів і очікування учасників. Досвід не підтверджує існування єдиного типу особистості, який підходив би для роботи суверенним вчителем краще за інших. Різноманіття стилів в команді є набагато важливішим.

Інтровертивний суверенний вчитель інтуїтивно краще розуміє потреби більш стриманих учасників, ніж екстраверт, який, в свою чергу, краще усвідомлює потреби активних особистостей. Для людини, яка вважає за краще швидко переходити до суті, відкрита дискусія може здатися складною; а тому, хто отримує задоволення від самого процесу дискусії, може бути непросто перейти до суті.

В цілому, всі якості мають позитивний потенціал для суверенної структури освітнього процесу. Для вас і вашого класу потрібно помітити і ефективно використовувати різні якості членів команди.

Опишіть свою особистість одним реченням, яке містить в собі дані аспекти. Допоміжний матеріал наведено в таблиці нижче.

Всі характеристики разом створюють конкретну особистість. Які з цих ключових слів і аспектів найкраще характеризують вас?
ОБРАЗ МИСЛЕННЯ
Інтуїція, аналіз, готовність до несподіваних результатів, орієнтація на результат, структурність, акцент на почуття, дисципліна, натхнення, логіка, нонконформізм...
ПОВЕДІНКА ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Орієнтація на процес, рішення, почуття, дія, думка, судження, сприйняття, цілісність, прагматизм, командний гравець, лідер, компроміс, прямота, спроба, план...

СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ І ГРУП

Інтроверсія, екстраверсія, розмова, замкнутість, потаємні думки, групова робота, особистий простір, гучність, врівноваженість, довіра, альтруїзм, тривожність, ентузіазм, команда, лідерство, підтримка...

ЧУТТЄВЕ СПРИЙНЯТТЯ

Увага до деталей, загальна картина, дивитися, чіпати, чути, читати, діаграми, Тексти, картинки, звуки, запахи…

7. Сильні і слабкі сторони суверенної структури освітнього процесу.

У кожного є сильні сторони, на які він(а) може розраховувати, а також слабкості, які йому (їй) хотілося б змінити або поліпшити, або, може бути, просто навчитися приймати як даність.

Слабкості → Опишіть, які слабкості можуть ускладнювати Вашу роботу вчителем в суверенній структурі освітнього процесу?

Мої сильні сторони → Опишіть, у чому полягають ваші сильні сторони, які допомагають Вам в суверенній структурі освітнього процесу?

8. Цілі мого розвитку.

Порівнюючи ваші уявлення про суверенного вчителя з вашими компетентностями, знаннями та особистісними якостями, ви можете виявити прогалини, які вам необхідно заповнити. Над чим Вам слід попрацювати? Сконцентруйтеся на конкретних і практичних цілях на наступні місяці.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Навички та знання, які потрібні вам для здійснення педагогічної діяльності в суверенній структурі освітнього процесу.

НАСТАНОВЛЕННЯ

Ваше ставлення до учасників, суверенності, суверенної структури освітнього процесу, суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, громадянської участі, демократичних цінностей.

ОСОБИСТІСТЬ

Загальні механізми сприйняття Вами світу, а також те, як це впливає на Вашу поведінку.

СУВЕРЕННІСТЬ ЯК ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ваш стиль суверенної модерації, яким чином Ви надихаєте інших, плануєте або проводите оцінку заняття

9. Актуалізація суверенної структури освітнього процесу.

Якщо Ви є суверенним вчителем, Ви берете на себе роль і відповідальність лідера. Різні люди використовують різні стилі лідерства. Суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови з акцентом на розвиток суверенного потенціалу особистості означає застосування Вашого особистісно значущого підходу з урахуванням потреб цільової групи, однак під цим можуть матися на увазі різні речі. Що це означає особисто для Вас?

НЕВТРУЧАННЯ

Згадайте ситуації, в яких Ви або інший суверенний педагог не скористалися своїм авторитетом або впливом тією мірою, в якою було потрібно в тому випадку? Що слід було б зробити?

АВТОРИТАРНИЙ СТИЛЬ

Згадайте ситуації, коли Ви або інший суверенний педагог надмірною мірою активно використовували власний авторитет або вплив? Як слід було б вчинити?

10. Ваші інструменти організації суверенної структури освітнього процесу.

Перерахуйте три найкращих прийоми, які допомагають Вам оцінити, чи відповідає Ваш стиль лідерства вашим принципам, а також допомагають Вам

дотримуватися принципів дотримання суверенної структури освітнього процесу.

11. Етика і суверенність.

Робота вчителем англійської мови передбачає наявність відповідних етичних цінностей. Цінності – це принципи, які допомагають орієнтуватися в тому, до чого і яким чином ми прагнемо. Завдання полягає в тому, щоб діяти відповідно до даних принципів не тільки в ідеальних умовах. Важливо враховувати дані цінності в складній ситуації, наприклад, в ході конфлікту між учасниками. Опишіть ті цінності, які є важливими для Вас.

Розвиток власного потенціалу
Партиципація
Управління
Ініціатива
Конфлікт
Демократія
Меншість

12. Суверенні взаємостосунки з учасниками освітнього процесу.

Ідея суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови «на рівних» має значну перевагу в порівнянні з іншими підходами до суверенної структури освітнього процесу. Суверенний вчитель з цим підходом краще розуміє реальність учнів. Також він більше здатний до емпатії і може пояснювати нові елементи заняття більш зрозумілими термінами.

Суверенної структура освітнього процесу «на рівних» може розумітися в двох значеннях. По-перше, як підготовка і залучення до суверенної структури освітнього процесу тих людей, які відчувають близькість до цільової групи і мають подібний досвід. По-друге, активний обмін досвідом

серед учасників, використання зворотного зв'язку, обговорення кращих практик і т. п.

Часто можна почути, що молодші вчителі насолоджуються атмосферою в групі і частково залучаються до групової динаміки. З одного боку, це підтримує ідею організації суверенної структури освітнього процесу «на рівних». З іншого боку, занадто сильна залученість може позначитися на вашому професіоналізмі: можливо, на підготовку не буде вистачати часу, можуть постраждати здатність до об'єктивної критики і оцінювальні компетенції, а іноді ви можете заплутатися у вашій ролі і статусі. Для фасилітаторів, які не працюють «на рівних», питання вірного балансу між близькістю і дистанцією до учасників також є важливим. Що робити, якщо ви відрізняєтеся від учасників за віком або соціальним походженням? Наскільки активно вам необхідно вибудовувати відносини з учасниками-чи буде дистанція в даному випадку вірною стратегією?

Визначте для себе наступні питання:

Якого роду відносини ви хочете вибудовувати з учасниками?

Що має відбуватися?

Що не повинно відбуватися?

Як цього уникнути?

13. Мій план навчання.

Самонавчання передбачає самостійне формування умов навчання і прийняття рішень про те, коли і що ви хочете вивчати. Тому необхідно знайти баланс між вашими завданнями, пов’язаними з навчанням і повсякденним життям. Наведені нижче питання стосуються середовища та інструментів, необхідних для створення оптимальних умов для вашого навчання.

СЕРЕДОВИЩЕ ТА ПРОСТІР

→ Яке найкраще місце для навчання у вашому повсякденному житті?

→ Скільки часу вам необхідно для читання, роздумів або планування? Як часто вам вдається знаходити потрібний час?

→ Якими людьми ви віддаєте перевагу (не) оточувати себе?

Що вас надихає?

ІНСТРУМЕНТИ НАВЧАННЯ

У кожного є свої переваги для закріплення знань і рефлексії. Які інструменти ви будете використовувати під час навчання фасилітації? Електронні протоколи або начерки від руки? PDF або друковані копії? Обговорення з колегами або письмові замітки?

14. Цілі навчання.

Цілі	Середовище навчання	Як, з ким, використовуючи якого роду дії

15. Лист самому собі.

Тут ви можете написати листа самому собі і відповісти на питання,

Чого б вам хотілося досягти через 10 місяців навчання фасилітації.

Таким чином, нами створено програму самотестування практикуючих педагогів для визначення свої фасилітативної компетенції, слабких та сильних сторін, мети, орієнтацій, засобів досягнення мети та очікуваних результатів.

Висновки до другого розділу

Використання компонентів психолого-педагогічної суверенності – важливий елемент підготовки та проведення уроку з англійської мови. Для початку, розглянемо підходи до визначення поняття ***«психолого-педагогічної суверенності»***.

Ми сприймаємо ***суверенну педагогічну взаємодію*** як суб’єкт-суб’єктну взаємодію, в межах якої простежується спільне особистісне зростання педагога і учня.

Таким чином, ***психолого-педагогічна суверенність*** розглядається нами з різних сторін: як функція, як процес, як спосіб навчання і взаємодії, як професійно важлива якість, як засіб, як техніка розв'язання групових завдань і задач. *Психолого-педагогічна суверенність* – це процес створення вчителем найбільшою мірою сприятливих та суверенних соціально-психологічних і педагогічних умов для навчання, виховання і розвитку учнів, їх психологічного здоров'я і особистісного добробуту, заснованого на суверенності як професійно важливій якості як вчителя, так і учня.

Психолого-педагогічна суверенність передбачає суверенне особистісне спілкування, суб'єкт-суб'єктну освітню взаємодію і співробітництво; використання суверенних педагогічних технологій, способів і прийомів, і стратегічно зорієнтована на розвиток у учнів перманентної пізнавальної потреби, здатності до самонавчання, творчості, адаптації в постійно мінливому світі.

Ми, розглядаючи суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови, отже, суверенність як інтегративну особистісну освіту, що становить собою одну зі складових професійно-педагогічної компетентності вчителя, визначаємо наступні компоненти ***суверенної структури освітнього процесу***:

– мотиваційний;
– когнітивний;
– операційно-діяльнісний;
– рефлексивний.

Мотиваційний компонент суверенної структури освітнього процесу полягає в усвідомленні педагогом необхідності диверсифікації освіти на основі зміни його рольової позиції: від транслятора знань до фасилітатора навчання з подальшою зміною підходів в організації діяльності як власної, так і учнівської з орієнтацією на довгострокові ефекти навчання, саморозвитку і самореалізації; з позитивною спрямованістю на здійснення суверенної педагогічної діяльності.

Нами під ***мотивами суверенного навчання***, суверенної структури освітнього процесу, визначається спрямованість учнів в різних аспектах суверенної освітньої діяльності. Безперечно, суверенні мотиви систематизують за пізнавальними та соціальними. Пізнавальні пов'язуються з освітнім змістом, а соціальні – зі спілкуванням підлітків між собою і вчителями.

Суверенний мотив, в свою чергу, ми поділяємо на зовнішній або внутрішній залежно від ставлення особистості до процедури засвоєння знань. ***Зовнішня суверенна мотивація*** до навчання має свої переваги та недоліки. В шкільному середовищі зазвичай найпоширенішими є престижна та змагальна суверенна мотивації, які вважаються найрезультативнішими.

Змагальна суверенна мотивація вважається таким явищем в середніх класах, коли учні намагаються не відставати один від одного. До ***престижної суверенної мотивації*** підпадають підлітки, які коштом прагнуть самоствердження, демонструють свої знання в тих чи інших галузях знань.

Проте потрібно визначити і ***слабкі сторони суверенної структури освітнього процесу***, підтримувані ***зовнішніми суверенними мотивами***, адже стійкі наукові представлення про світ у школярів не утворюються. Для їхнього формування необхідною є пізнавальна мотивація. Специфіка ***зовнішньої суверенної мотивації*** полягає в тому, що вона формується в учнів під час суверенної структури освітнього процесу.

Пізнавальні суверенні мотиви формуються вже в початкових класах. Ми вважаємо, що мотивами, адекватними освітній діяльності, здатні бути тільки ті, що пов'язані з її змістом, себто пізнавальні. Такі мотиви різняться протягом всього шкільного життя учня: суверенна структура освітнього процесу першокласників та випускників школи кардинально відрізняються. Ми виділяємо ***три рівні розвитку пізнавальної суверенної мотивації*** підлітків: широкий пізнавальний мотив, який характерний спрямованістю на засвоєння нових знань; навчально-пізнавальний мотив, спонукає до опанування способів здобування знань; самоосвітній мотив.

Пізнавальна суверенна мотивація вчителя в роботі та суверенної структури освітнього процесу пов'язані з енергетичними силами, які виникають як в структурі особистості, так і поза нею, що впливають на початок, і на спрямованість, на інтенсивність та тривалість дії. Ми описуємо пізнавальну суверенну мотивацію як пов'язаний із часом набір рекурсивних і взаємопов'язаних афективних, поведінкових та когнітивних процесів та дій, які організовуються навколо цілей особистості. Мета особистості, визначена як ментальне моделювання бажаного результату, не існує окремо, але в межах ієрархічно організованих мереж, що розвиваються і змінюються з часом у результаті безперервної взаємодії людини, ситуації та епігенетичних сил. Мережева структура цілей, яка формується, сприяє як стабільності, так і неоднорідності, що спостерігається в мотивованих діях пізнавальної суверенної мотивації.

Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу – це окремий вид мотивації, що становить собою систему специфічних психологічних якостей того, хто навчається, що знаходяться в залежності від освітнього середовища і специфіки суверенної структури освітнього процесу. Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу підлітків належить до професійно значущих особистісних характеристик.

Суверенна структура освітнього процесу може посилити або зменшити інтерес підлітка до навчання. ***Початкова суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу***, яка визначається новою соціальною роллю підлітка, поступово згасає. Тому одне із завдань педагога – формування вже на початку навчання суверенних мотивів, які надають навчанню вагомого змісту, щоб воно стало життєво важливою метою. ***Навчально-пізнавальні суверенні мотиви*** не виникають стихійно, а формуються в ході самої суверенної структури освітнього процесу. На їх формування впливають ***п'ять базових факторів суверенної структури освітнього процесу***: 1) зміст освітнього матеріалу, 2) організація освітньої діяльності, побудова суверенної

структури освітнього процесу; 3) групові форми освітньої діяльності; 4) оцінка освітньої діяльності та суверенної структури освітнього процесу; 5) стиль суверенної діяльності педагога.

Когнітивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність комплексу знань педагога про сутність суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, основні принципи суверенної взаємодії, основи технології суверенного навчання, ефективні способи і прийоми організації суверенної структури освітнього процесу.

Операційно-діяльнісний компонент суверенної структури освітнього процесу має на увазі опанування з боку педагога навичками і вміннями використання технології суверенного навчання, які будуються на принципах усвідомлення освітніх потреб суб'єктів суверенної структури освітнього процесу, стимулювання суб'єктного досвіду учня шляхом застосування синергетичних організаційних форм і методів навчання, що підвищують рівень активності пізнавальної суверенної діяльності.

Рефлексивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає формування здатності педагога до аналізу власної діяльності, пов'язаної зі здійсненням суверенного навчання. Такий аналіз включає свідомий контроль за результатами своїх професійних дій, самооцінку особистісної позиції в суверенній структурі освітнього процесу, осмислення своїх суверенних дій, їхніх суверенних цілей, суверенного змісту суверенної структури освітнього процесу, суверенних методів, результатів і причин, творче осмислення і корекцію суверенної структури освітнього процесу тощо.

Також ***в структурі суверенної структури освітнього процесу ми виділяємо такі компоненти, як когнітивні, афективні і поведінкові аспекти життєдіяльності індивіда***.

Когнітивний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу становить комплекс знань про зміст педагогічної суверенності, ефективному здійсненні суверенних впливів. До

основних якостей зазначеного компонента ми відносимо рефлексію, креативність, інтуїцію, прагнення до самоактуалізації.

Афективний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає відповідний емоційно-позитивний настрій педагога на суверенну взаємодію з учнями. До основних якостей цього компоненту відносяться схильність до емпатії і сенситивність.

Поведінковий аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність умінь і навичок організації, прогнозування і розвитку суверенної структури освітнього процесу, вміння вибудовувати продуктивні взаємостосунки з учнями. До провідних якостей ***поведінкового аспекту життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу*** відносяться активність, ініціативність, флексибільність, толерантність, відповідальність, а також комунікативні, організаційні та лідерські якості підлітків.

Також, нами було виокремлено наступні ***компоненти суверенної діяльності педагога***:

- комунікативні та організаційні здібності педагога;
- емпатія;
- здатність до самоврядування;
- прагнення до особистісного розвитку;
- автономність;
- впевненість в собі;
- тенденції до співпраці;
- самоефективність;
- осмисленість життя і психологічна стабільність;
- фрустраційна толерантність;
- здатність до комунікативного контролю.

Отже, ***основні компоненти психолого-педагогічної суверенної діяльності***, які мають бути імплементовані в ході заняття з англійської мови, охоплюють наступні аспекти:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- операційно-діяльнісний;
- рефлексивний.

Суверенне лідерство вчителя, безумовно, позитивно впливає на розвиток комунікативних здібностей учня, з огляду на те, що комфортна атмосфера, безумовне позитивне сприйняття учнів, підтримка власної думки кожного сприяє тому, що учень перестає боятись висловити свою думку, виявити свої здібності на занятті.

Суверенні вчителі-лідери сприяють формуванню взаємоповаги в класі, розробляючи правила, закони спілкування, якими керуватимуться учні в навчальному процесі. Ось деякі правила, розроблені нами на основі ***особистісно зорієнтованих суверенних принципів***, якими необхідно керуватися вчителям під час організації колективного спілкування (пошуку):

- володіння комунікативною культурою;
- розуміння, що розроблені рекомендації можуть бути корисними всім;
- кожен із учасників суверенної структури освітнього процесу має відношення до результатів суверенного колективного творчого пошуку;
- жодна думка не заперечується і не оцінюється, якщо вони підтверджені досвідом і переконливо (доказово) репрезентовані;
- ми відчуваємо емоційний і психологічний комфорт;
- ми відчуваємо особисту дидактичну безпеку;
- спільна співтворчість між вчителями та підлітками;
- визнаємо і дбайливо ставимося до індивідуальності кожного;
- коректність і гнучкість при оцінках результатів пошуку, безоцінні судження.

На перших заняттях в класі / мікрогрупі виробляються правила – ***кодекс суверенної навчальної мікрогрупи***:

- як оцінювати висловлені думки;

– як розглядати інші (часом нестандартні) точки зору;
– як колективне рішення стосується суджень кожного;
– які доводи зробили сильніший вплив на розуміння і прийняття мікрогрупою остаточного рішення.

Все це дозволяє нам сформувати уявлення щодо ***навичок суверенного вчителя***, який:

– усвідомлює, що є носієм професійної культури, і сприяє створенню необхідного професійного середовища, що визначає добробут як самого фахівця, так і середовища, в якому здійснюється його життєдіяльність;

– має сформовану систему цінностей, відносин завдяки якій усвідомлює себе, своє життя, діяльність, в тому числі і професійну;

– вміє вчитися і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, прагне підвищувати рівень своєї освіти і професіоналізму;

– володіє необхідними інформаційними технологіями, що забезпечують ефективність суверенної професійної діяльності;

– компетентний у питаннях загальнолюдської та національної культури, вміє продуктивно розподіляти час в організації своєї суверенної пізнавальної активності, має компетентність у питаннях планування, надання та сприяння допомоги іншим, є відповідальним за якість своєї життєдіяльності.

Аналіз представленого нами визначення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови дозволяє виділити в ньому характерні ***особливості суверенної взаємодії педагога з учнями підліткового віку***. До них відносяться:

– безпосередні або опосередковані спільні дії суб’єкта (вчителя) і об’єкта (учня);
– позиція суб’єкта спільних дій (взаємодії) – направляти, ініціювати, підтримувати та сприяти найглибшому і конструктивному прояву об’єкта;

- суб’єкту знати і приймати об’єкти взаємодії такими, якими вони є, з урахуванням їхньої своєрідності і адаптивності в пізнавальній діяльності;
- володіння суб’єктом технологіями суверенної взаємодії (спільних дій) та суверенної організації структури освітнього процесу щодо забезпечення реалізації індивідуально-творчого потенціалу об’єкта відповідно до ситуації навчання і виховання, що складається (склалася).

Викладене дозволило виділити ***основні компоненти суверенної взаємодії вчителя і учня підліткового віку***, до яких ми відносимо:

- ***когнітивний*** (усвідомлення прийняття основ суверенної взаємодії з учнями при вирішенні різних завдань їхнього навчання і виховання);
- ***емоційний*** (ставлення до об’єкта взаємодії з урахуванням його своєрідності і адаптивності, що визначає суверенне прагнення суб’єкта);
- ***поведінковий*** (передбачає оволодіння суверенними технологіями з реалізації цінностей педагогічної діяльності, що закладені в її основу);
- ***рефлексивний*** (за яким передбачено самоаналіз і самооцінку власної діяльності і поведінки, а також діяльності і поведінки учня). Виявлені компоненти знаходять повсякденний прояв в процесі суверенної взаємодії педагога з різними категоріями учнів.

ВИСНОВКИ

В основі системи викладання Нової Української Школи (НУШ) покладено поняття *суверенності*. Розглянемо основні підходи до його визначення. Так, British Council визначає поняття суверенності як поняття, яке використовується для опису провідної ролі учня та вчителя. Суверенність – це актуалізація необхідних особистісних ресурсів, які великою мірою актуалізують потенційні ресурси особистості учня та створюють позитивні можливості для нього для самостійного знаходження потрібної інформації, що, в свою чергу, створює позитивні передумови для підтримки підлітка для того, щоб учні могли виконати ту чи іншу задачу самостійно, а не очікувати готових знань від процесу викладання.

Суверенність – особистісно зорієнтована якість, властивість та характеристика, що виражається в глобальній довірі людині, яка постулює актуалізуючу тенденцію зростати, розвиватися, реалізовувати свій особистісний потенціал. Суверенність є ключовим поняттям не директивної, особистісно зорієнтованої (person-centered) психотерапії, розробленої видатним американським психологом, основоположником особистісно зорієнтованого підходу (person-centered approach) К. Роджерсом.

К. Роджерс зазначав, що в сучасному світі, який відзначається безупинними змінами, наголос в освітньому процесі слід змістити зі звичайного викладання на *суверенне навчання* як виявлення колективного мислення, як реальну реформу освіти, яку неможливо задовольнити ані шляхом покращення навичок і умінь, знань і здібностей вчителя, ані шляхом опрацювання і введення в освітній процес програм емпіричного дослідження і сучасного технічного обладнання для здійснення продуктивної освітньої діяльності.

В роботі проаналізовано та виділено найбільш *значущі характеристики суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови* в навчанні і вихованні:

- *співпраця*: у взаємодії всі суб'єкти освітнього процесу базуються на розумінні та підтримці один одного: вчитель здатний конструктивно вирішувати навчальні та міжособистісні конфлікти; він не схильний до уникнення, конфронтації і пристосування;
- *власна позиція*: кожен учасник має право на власну думку, позицію; вчитель не нав'язує свою думку і щиро цікавиться думкою своїх учнів;
- *індивідуальність та рівність*: кожен суб'єкт визнається унікальною особистістю; вчитель не тільки зорієнтований на розумних, активних, успішних дітей, а й уважно ставиться до всіх учнів;
- *саморозкриття*: вчитель поводиться щиро, відкрито висловлює свої почуття та переживання; він не вдається до психологічного захисту, чим сприяє встановленню довірчих відносин з учнями;
- *суверенна організація освітнього просторового середовища*: організація освітнього простору повинна сприяти встановленню контактів, виконанню групових завдань, обміну думками та емоціями, посиленню зворотного зв'язку і взаєморозумінню.

Суверенність освітнього процесу розглядається нами на підставі порівняльного аналізу існуючих психолого-педагогічних концепцій через:

- зміну його стратегічних орієнтирів (гуманізм, педоцентризм, творчість); особистісно-рольових позицій його учасників (педагог і дитина);
- аналізування способів взаємодій, що визначають характер педагогічних технологій і педагогічних впливів (емпатія, вільний вибір, співпраця, співпереживання).

Наразі, в більшому ступені вивчаються такі *аспекти суверенності*, як:

- задіяння механізму суверенності в існуючі педагогічні системи або ініціювання створення принципово нових, що базуються на суверенних впливах;

– підкреслюється вагомість соціального середовища в здійсненні актуалізації суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови
– досліджується вплив суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови на освітню систему, а також її залученість у різних видах і формах освітньої взаємодії;
– описуються психологічні характеристики суверенного вчителя;
– акцентується значущість суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови в цілісному розвитку особистості або окремих її рис, усунення негативних характеристик;
– вивчається процес суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, етапи її опанування тощо.

Вивчення теоретичних джерел дало змогу зробити висновок про те, що під суверенністю як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови розуміється прагнення забезпечити учня, який постає перед певними труднощами, такими умовами, в яких він зміг би якнайкраще своїми силами здолати їх та знайти вирішення поставлених перед ним завдань.

Мікрогрупова діяльність на занятті з іноземної мови характеризується ефективністю за умов наявності наступних ***психологічних чинників***:

- Можливості взаємодії шляхом спілкування, під час якої у учнів з'являється інтерес до спільної роботи та досягається вища продуктивність виконання пізнавальної діяльності.
- Зацікавленість учнів різноманітними формами групового заняття, що посилює інтерес до вивчення предмету «Англійська мова».
- Пошук мотиваційних прийомів задля поглибленого сприйняття матеріалу, який вивчається.
- Активізація методів запам'ятовування учнями нового матеріалу.
- Передача знань один для одного.
- Співпраця, взаємодопомога.

- Розподіл роботи, тем, завдань.
- Надання нових знань із врахуванням вікових особливостей школярів.
- Розвиток практичних навичок ефективної роботи в парах.
- Розвиток колективного мислення.
- Активізація пізнавального інтересу учнів.
- Сприяння формуванню у учнів адекватного самооцінювання, самокорегуванння та самоконтролювання.
- Заохочення проявів ініціативи та самовисування школярів.
- Можливості самоорганізації під час навчання.

Отже, колективне мислення є потужним заохочувальним чинником в освітньому процесі та можливості впровадження ***суверенної функції вчителя***.

Для досягнення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови виділимо декілька різновидів груп, на котрі можна розділити клас під час заняття:

1.Гетерогенна мікрогрупа, яка найчастіше формується з одного сильного учня, двох середніх та двох слабких. Відповідна мікрогрупа здатна сформувати найтіснішу співпрацю учнів з різними рівнями знань, через те, що зазвичай на уроці вище вказані учні не часто йдуть на контакт один із одним. Проте, в даній мікрогрупі слабші учні контролюються сильнішими, що сприяє отриманню нових знань та досвіду.

2.Гомогенна мікрогрупа, зазвичай, формується з учнів, які мають орієнтовно однаковий рівень знань. Формування роботи в гомогенній мікрогрупі полягає в необхідності взаємодії сильніших учнів з сильними, а слабших зі слабкими.

3.Базова мікрогрупа формується вчителем на довготривалий термін (до прикладу, на семестр).

4.Довільна мікрогрупа створюється за якоюсь конкретною спільною ознакою, як-от вікова, фізіологічна тощо.

Ми вважаємо, що ***суверенна групова динаміка*** характеризується:

- цілями та завданнями мікрогрупи;
- нормами мікрогрупи, структурою мікрогрупи, груповими ролями та проблемою лідерства;
- груповою згуртованістю;
- напругою в мікрогрупі;
- актуалізацією попереднього емоційного досвіду (проєкцією);
- формуванням підгруп, фазою прогресу кожної конкретної мікрогрупи.

Продуктивність запровадження суверенної ролі вчителя іноземних мов в мікрогрупах досягається за умов дотримання наступних правил:

1.Дефініція завдань та задач.

2.Демонстрація завдань та постановка задач.

3.Розподіл учнів в мікрогрупах.

4.Підвищення рівня результативності виконаної пізнавальної діяльності.

5.Презентація результатів виконаної пізнавальної діяльності.

Організовуючи пізнавальну діяльність в мікрогрупах необхідно врахувати певні ***принципи суверенного навчання***. ***Принцип суверенних інтелектуальних та емоційних учнівських взаємодій*** забезпечує вербальну та невербальну реакцію під час колективної діяльності, які сприяють необхідному зворотному зв'язку в суверенній діяльності учасників. Педагог може мотивувати учнів до успіху та сприяти комунікації іноземною мовою. При цьому вчитель має робити виправлення та надавати змістовні поради щодо спілкування.

Дидактичні принципи суверенного навчання базуються на наочності, суверенності, доступності та активності.

Методичні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Комунікативною спрямованістю особистості.

Спрямування лінгвістичних принципів навчання в мікрогрупі керується:

- Концентризмом.
- Мінімізацією.
- Мовленням.

Психологічні принципи суверенного навчання в мікрогрупі керуються:

- Позитивізмом.
- Взаємодопомогою.
- Індивідуальністю.
- Відповідальністю.
- Інтелектуальною та емоційною взаємодією.
- Добровільною ініціативою.
- Врахуванням індивідуальних характеристик.
- Мотивацією.

Проблемним суверенним підходом важливо користуватися, навчаючи учнів спілкуватися один з одним. Розвиток навичок діалогічного мовлення має декілька етапів, для кожного з яких є необхідною використання системи вправ, в основу яких покладено проблемну ситуацію. Робота над такими вправами стимулює школярів до залучення зорової та слухової наочності, які, у свою чергу, дають поштовх для варіювання проблемної суверенної ситуації.

Фасилітативному суверенному діалогу є характерними окремі стимулюючі репліки, які мотивують учнів працювати на високому творчому рівневі. Такий тип діалогу застосовують на етапі постановки проблеми для того, щоб учні побачили протиріччя, яке було закладене проблемною ситуацією, і змогли сформулювати проблему.

Активізуючий суверенний діалог є системою запитань та завдань, що активізує і, безперечно, сприяє розвитку логічного мислення учнів. Етап постановки проблеми поступово підштовхує учнів до формулювання теми. Етап пошуку розв'язання проблеми будує логічну послідовність умовиводів, що підводять школярів до нових знань.

Отже, ***проблемно-діалогічним суверенним навчанням*** вважається такий тип навчання, що активізує творче опанування учнями знань шляхом заранння підготованого вчителем діалогу. Вчитель, користуючись фасилітативний та активізуючий суверенні діалоги спонукає учнів висвітлити освітню проблему, тим самим сформулювати тему уроку чи питання для дослідження, тобто актуалізувати цікавість учнів до вивчення нового матеріалу, створюючи пізнавальну мотивацію. Далі шляхом фасилітативного чи активізуючого суверенних діалогів вчитель пропонує пошуки розв'язання проблеми, або «відкрити» нові знання. Разом з цим, формується глибоке розуміння учнями вивченого матеріалу.

Завдячуючи ***проблемно-діалогічному суверенному навчанню*** при організації освітньої діяльності, у учнів формується здатність самостійного аналізу проблемних ситуацій, бачення проблеми та знаходження правильної відповіді. Ідентифікуються навички лексико та граматично коректного діалогічного мовлення. Так, за допомогою розвитку критичного мислення, в новій українській школі на основі суверенного підходу планується виховування вільної, розвиненої та освіченої особистості, яка користується набутим суб'єктивним досвідом, здатну орієнтуватися в умовах постійно мінливого світу.

Розглядаючи ***ціннісно зорієнтований підхід в умовах впровадження суверенної моделі навчання***, варто зазначити, що НУШ має такі ціннісні орієнтації:

1) культурний аспект над органічного універсуму, що охоплює подання, цінності, норми, їх взаємовідносини та взаємодії;

2) реалізація верховних цінностей шляхом культивування вищої людської гідності;

3) орієнтації на ідеали вдосконалення людини;

4) втілені суверенні цінності і смисли;

5) творча діяльність людини.

Впровадження ***ціннісно зорієнтованого навчання в освітньому суверенному процесі*** враховує наступні етапи:

- демонстрацію ціннісних орієнтацій учневі;
- опанування ціннісних орієнтацій учасниками освітнього процесу;
- сприйняття ціннісних орієнтацій;
- реалізацію ціннісних орієнтацій у поведінковій діяльності учнів;
- затвердження ціннісних орієнтацій в спрямованості особистості і репрезентація її в статус цінності конкретної особистості, тобто свого роду потенційного стану;
- актуалізацію потенційних ціннісних орієнтацій, що полягає в особистісних якостях вчителя.

Ще одним важливим елементом суверенного навчання є ***впровадження навчання за теорією множинного інтелекту***. Теорія множинного інтелекту, впроваджена американським психологом Говардом Гарднером, перша публікація якої відбулася близько двох десятиліть тому в одній з його праць «Межі розуму: теорія множинного інтелекту», відкриває один з прототипів індивідуалізації освітнього суверенного процесу. Його теорія всесвітнього визнана однією серед найбільш новаторських теорій пізнання людського інтелекту. Теорія множинного інтелекту знаходить підтвердження тому, з чим викладачі стикаються кожного дня: особистості здатні мислити та навчатися абсолютно різними способами.

Таким чином, у підсумку, що можна зазначити, що ***елементи суверенного навчання на уроках англійської мови в загальноосвітній школі*** в середній ланці навчання містять наступні: ціннісно зорієнтоване навчання; використання різних форм роботи, таких як: активне впровадження роботи в мікрогрупах; актуалізація критичного мислення; актуалізація всіх форм множинного інтелекту; навчання на основі проблемних ситуацій. Важливою умовою є залучення всіх елементів в комплексі. Тільки в цьому випадку, ефективність суверенного навчання може бути гарантованою.

Використання компонентів психолого-педагогічної суверенності – важливий елемент підготовки та проведення уроку з англійської мови. Для початку, розглянемо підходи до визначення поняття ***«психолого-педагогічної суверенності»***.

Ми сприймаємо ***суверенну педагогічну взаємодію*** як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, в межах якої простежується спільне особистісне зростання педагога і учня.

Таким чином, ***психолого-педагогічна суверенність*** розглядається нами з різних сторін: як функція, як процес, як спосіб навчання і взаємодії, як професійно важлива якість, як засіб, як техніка розв'язання групових завдань і задач. *Психолого-педагогічна суверенність* – це процес створення вчителем найбільшою мірою сприятливих та суверенних соціально-психологічних і педагогічних умов для навчання, виховання і розвитку учнів, їх психологічного здоров'я і особистісного добробуту, заснованого на суверенності як професійно важливій якості як вчителя, так і учня.

Психолого-педагогічна суверенність передбачає суверенне особистісне спілкування, суб'єкт-суб'єктну освітню взаємодію і співробітництво; використання суверенних педагогічних технологій, способів і прийомів, і стратегічно зорієнтована на розвиток у учнів перманентної пізнавальної потреби, здатності до самонавчання, творчості, адаптації в постійно мінливому світі.

Ми, розглядаючи суверенність як чинник успішного опанування підлітками іноземної мови, отже, суверенність як інтегративну особистісну освіту, що становить собою одну зі складових професійно-педагогічної компетентності вчителя, визначаємо наступні компоненти ***суверенної структури освітнього процесу***:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- операційно-діяльнісний;
- рефлексивний.

Мотиваційний компонент суверенної структури освітнього процесу полягає в усвідомленні педагогом необхідності диверсифікації освіти на основі зміни його рольової позиції: від транслятора знань до фасилітатора навчання з подальшою зміною підходів в організації діяльності як власної, так і учнівської з орієнтацією на довгострокові ефекти навчання, саморозвитку і самореалізації; з позитивною спрямованістю на здійснення суверенної педагогічної діяльності.

Нами під ***мотивами суверенного навчання***, суверенної структури освітнього процесу, визначається спрямованість учнів в різних аспектах суверенної освітньої діяльності. Безперечно, суверенні мотиви систематизують за пізнавальними та соціальними. Пізнавальні пов'язуються з освітнім змістом, а соціальні – зі спілкуванням підлітків між собою і вчителями.

Суверенний мотив, в свою чергу, ми поділяємо на зовнішній або внутрішній залежно від ставлення особистості до процедури засвоєння знань. ***Зовнішня суверенна мотивація*** до навчання має свої переваги та недоліки. В шкільному середовищі зазвичай найпоширенішими є престижна та змагальна суверенна мотивації, які вважаються найрезультативнішими.

Змагальна суверенна мотивація вважається таким явищем в середніх класах, коли учні намагаються не відставати один від одного. До ***престижної суверенної мотивації*** підпадають підлітки, які коштом прагнуть самоствердження, демонструють свої знання в тих чи інших галузях знань.

Проте потрібно визначити і ***слабкі сторони суверенної структури освітнього процесу***, підтримувані ***зовнішніми суверенними мотивами***, адже стійкі наукові представлення про світ у школярів не утворюються. Для їхнього формування необхідною є пізнавальна мотивація. Специфіка ***зовнішньої суверенної мотивації*** полягає в тому, що вона формується в учнів під час суверенної структури освітнього процесу.

Пізнавальні суверенні мотиви формуються вже в початкових класах. Ми вважаємо, що мотивами, адекватними освітній діяльності, здатні бути

тільки ті, що пов'язані з її змістом, себто пізнавальні. Такі мотиви різняться протягом всього шкільного життя учня: суверенна структура освітнього процесу першокласників та випускників школи кардинально відрізняються. Ми виділяємо ***три рівні розвитку пізнавальної суверенної мотивації*** підлітків: широкий пізнавальний мотив, який характерний спрямованістю на засвоєння нових знань; навчально-пізнавальний мотив, спонукає до опанування способів здобування знань; самоосвітній мотив.

Пізнавальна суверенна мотивація вчителя в роботі та суверенної структури освітнього процесу пов'язані з енергетичними силами, які виникають як в структурі особистості, так і поза нею, що впливають на початок, і на спрямованість, на інтенсивність та тривалість дії. Ми описуємо пізнавальну суверенну мотивацію як пов'язаний із часом набір рекурсивних і взаємопов'язаних афективних, поведінкових та когнітивних процесів та дій, які організовуються навколо цілей особистості. Мета особистості, визначена як ментальне моделювання бажаного результату, не існує окремо, але в межах ієрархічно організованих мереж, що розвиваються і змінюються з часом у результаті безперервної взаємодії людини, ситуації та епігенетичних сил. Мережева структура цілей, яка формується, сприяє як стабільності, так і неоднорідності, що спостерігається в мотивованих діях пізнавальної суверенної мотивації.

Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу – це окремий вид мотивації, що становить собою систему специфічних психологічних якостей того, хто навчається, що знаходяться в залежності від освітнього середовища і специфіки суверенної структури освітнього процесу. Пізнавальна суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу підлітків належить до професійно значущих особистісних характеристик.

Суверенна структура освітнього процесу може посилити або зменшити інтерес підлітка до навчання. ***Початкова суверенна мотивація до суверенної структури освітнього процесу***, яка визначається новою соціальною роллю

підлітка, поступово згасає. Тому одне із завдань педагога – формування вже на початку навчання суверенних мотивів, які надають навчанню вагомого змісту, щоб воно стало життєво важливою метою. ***Навчально-пізнавальні суверенні мотиви*** не виникають стихійно, а формуються в ході самої суверенної структури освітнього процесу. На їх формування впливають ***п'ять базових факторів суверенної структури освітнього процесу***: 1) зміст освітнього матеріалу, 2) організація освітньої діяльності, побудова суверенної структури освітнього процесу; 3) групові форми освітньої діяльності; 4) оцінка освітньої діяльності та суверенної структури освітнього процесу; 5) стиль суверенної діяльності педагога.

Когнітивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність комплексу знань педагога про сутність суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови, основні принципи суверенної взаємодії, основи технології суверенного навчання, ефективні способи і прийоми організації суверенної структури освітнього процесу.

Операційно-діяльнісний компонент суверенної структури освітнього процесу має на увазі опанування з боку педагога навичками і вміннями використання технології суверенного навчання, які будуються на принципах усвідомлення освітніх потреб суб'єктів суверенної структури освітнього процесу, стимулювання суб'єктного досвіду учня шляхом застосування синергетичних організаційних форм і методів навчання, що підвищують рівень активності пізнавальної суверенної діяльності.

Рефлексивний компонент суверенної структури освітнього процесу передбачає формування здатності педагога до аналізу власної діяльності, пов'язаної зі здійсненням суверенного навчання. Такий аналіз включає свідомий контроль за результатами своїх професійних дій, самооцінку особистісної позиції в суверенній структурі освітнього процесу, осмислення своїх суверенних дій, їхніх суверенних цілей, суверенного змісту суверенної структури освітнього процесу, суверенних методів, результатів і причин, творче осмислення і корекцію суверенної структури освітнього процесу тощо.

Також ***в структурі суверенної структури освітнього процесу ми виділяємо такі компоненти, як когнітивні, афективні і поведінкові аспекти життєдіяльності індивіда***.

Когнітивний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу становить комплекс знань про зміст педагогічної суверенності, ефективному здійсненні суверенних впливів. До основних якостей зазначеного компонента ми відносимо рефлексію, креативність, інтуїцію, прагнення до самоактуалізації.

Афективний аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає відповідний емоційно-позитивний настрій педагога на суверенну взаємодію з учнями. До основних якостей цього компоненту відносяться схильність до емпатії і сенситивність.

Поведінковий аспект життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу передбачає наявність умінь і навичок організації, прогнозування і розвитку суверенної структури освітнього процесу, вміння вибудовувати продуктивні взаємостосунки з учнями. До провідних якостей ***поведінкового аспекту життєдіяльності індивіда суверенної структури освітнього процесу*** відносяться активність, ініціативність, флексибільність, толерантність, відповідальність, а також комунікативні, організаційні та лідерські якості підлітків.

Також, нами було виокремлено наступні ***компоненти суверенної діяльності педагога***:

- комунікативні та організаційні здібності педагога;
- емпатія;
- здатність до самоврядування;
- прагнення до особистісного розвитку;
- автономність;
- впевненість в собі;
- тенденції до співпраці;
- самоефективність;

– осмисленість життя і психологічна стабільність;
– фрустраційна толерантність;
– здатність до комунікативного контролю.

Отже, ***основні компоненти психолого-педагогічної суверенної діяльності***, які мають бути імплементовані в ході заняття з англійської мови, охоплюють наступні аспекти:

– мотиваційний;
– когнітивний;
– операційно-діяльнісний;
– рефлексивний.

Суверенне лідерство вчителя, безумовно, позитивно впливає на розвиток комунікативних здібностей учня, з огляду на те, що комфортна атмосфера, безумовне позитивне сприйняття учнів, підтримка власної думки кожного сприяє тому, що учень перестає боятись висловити свою думку, виявити свої здібності на занятті.

Суверенні вчителі-лідери сприяють формуванню взаємоповаги в класі, розробляючи правила, закони спілкування, якими керуватимуться учні в навчальному процесі. Ось деякі правила, розроблені нами на основі ***особистісно зорієнтованих суверенних принципів***, якими необхідно керуватися вчителям під час організації колективного спілкування (пошуку):

– володіння комунікативною культурою;
– розуміння, що розроблені рекомендації можуть бути корисними всім;
– кожен із учасників суверенної структури освітнього процесу має відношення до результатів суверенного колективного творчого пошуку;
– жодна думка не заперечується і не оцінюється, якщо вони підтверджені досвідом і переконливо (доказово) репрезентовані;
– ми відчуваємо емоційний і психологічний комфорт;
– ми відчуваємо особисту дидактичну безпеку;
– спільна співтворчість між вчителями та підлітками;

- визнаємо і дбайливо ставимося до індивідуальності кожного;
- коректність і гнучкість при оцінках результатів пошуку, безоцінні судження.

На перших заняттях в класі / мікрогрупі виробляються правила – ***кодекс суверенної навчальної мікрогрупи***:

- як оцінювати висловлені думки;
- як розглядати інші (часом нестандартні) точки зору;
- як колективне рішення стосується суджень кожного;
- які доводи зробили сильніший вплив на розуміння і прийняття мікрогрупою остаточного рішення.

Все це дозволяє нам сформувати уявлення щодо ***навичок суверенного вчителя***, який:

– усвідомлює, що є носієм професійної культури, і сприяє створенню необхідного професійного середовища, що визначає добробут як самого фахівця, так і середовища, в якому здійснюється його життєдіяльність;

– має сформовану систему цінностей, відносин завдяки якій усвідомлює себе, своє життя, діяльність, в тому числі і професійну;

– вміє вчитися і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, прагне підвищувати рівень своєї освіти і професіоналізму;

– володіє необхідними інформаційними технологіями, що забезпечують ефективність суверенної професійної діяльності;

– компетентний у питаннях загальнолюдської та національної культури, вміє продуктивно розподіляти час в організації своєї суверенної пізнавальної активності, має компетентність у питаннях планування, надання та сприяння допомоги іншим, є відповідальним за якість своєї життєдіяльності.

Аналіз представленого нами визначення суверенності як чинника успішного опанування підлітками іноземної мови дозволяє виділити в ньому характерні ***особливості суверенної взаємодії педагога з учнями підліткового віку***. До них відносяться:

- безпосередні або опосередковані спільні дії суб’єкта (вчителя) і об’єкта (учня);
- позиція суб’єкта спільних дій (взаємодії) – направляти, ініціювати, підтримувати та сприяти найглибшому і конструктивному прояву об’єкта;
- суб’єкту знати і приймати об’єкти взаємодії такими, якими вони є, з урахуванням їхньої своєрідності і адаптивності в пізнавальній діяльності;
- володіння суб’єктом технологіями суверенної взаємодії (спільних дій) та суверенної організації структури освітнього процесу щодо забезпечення реалізації індивідуально-творчого потенціалу об’єкта відповідно до ситуації навчання і виховання, що складається (склалася).

Викладене дозволило виділити ***основні компоненти суверенної взаємодії вчителя і учня підліткового віку***, до яких ми відносимо:

- ***когнітивний*** (усвідомлення прийняття основ суверенної взаємодії з учнями при вирішенні різних завдань їхнього навчання і виховання);
- ***емоційний*** (ставлення до об’єкта взаємодії з урахуванням його своєрідності і адаптивності, що визначає суверенне прагнення суб’єкта);
- ***поведінковий*** (передбачає оволодіння суверенними технологіями з реалізації цінностей педагогічної діяльності, що закладені в її основу);
- ***рефлексивний*** (за яким передбачено самоаналіз і самооцінку власної діяльності і поведінки, а також діяльності і поведінки учня). Виявлені компоненти знаходять повсякденний прояв в процесі суверенної взаємодії педагога з різними категоріями учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар О.С. Організаційно-педагогічні засади експертного оцінювання навчальновиховної діяльностізагальноосвітніх шкіл : автореферат. дис… канд. наук: 13.00.06. Київ, 2008. 18 с.

2. Борисюк С.О. Розвиток здатності до фасилітативної взаємодії у майбутніх соціальних педагогів засобами соціально-педагогічного тренінгу. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2011. № 5.* С. 180-182.

3. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики. Пер. з англ. Р. Ткачука, М. Корчинської; наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ: Основи, 2000. 671 с.

4. Вєтохов О. М. Врахування вікових психологічних особливостей учнів під час навчання іноземної мови. *Іноземні мови в навчальних закладах, 2004. № 1.* С. 136–144

5. Вєтохов О. Самостійне опанування іноземної мови: Психологічний аспект. *Рідна школа, 1998. № 4*. С. 63-65.

6. Власенко Л.В., Божко Н.О. Соціокультурна компетенція при вивченні іноземної мови. Національний університет харчових технологій. Київ, 2016. 34 с.

7. Волошина А. В., Нагрибельна І. А. Особливості впровадження педагогічних технологій у початковому курсі української мови. *Лінгводидактична підготовка сучасного вчителя початкової школи: Збірка наукових праць*, 2017. С. 134-138.

8. Воробйова І.А. Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мов. Київ: Диво, 2003. 17 с.

9. Вороніна Г.І. Організація роботи з автентичними текстами молодіжної преси у старших класах шкіл з поглибленим вивченням англійської мови. *Іноземні мови в школі, 1999. № 1*. С. 15.

10. Гарькавець С. Координати психологічного виміру фасилітативної компетентності педагога. 2022. URL: http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/.pdf

11. Дікова-Фаворська О. М. Соціологічна концептуалізація освіти осіб з функціональними обмеженнями здоров'я : автореф. дис… докт. соціол. наук : спец. 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Запоріжжя, 2009. 40 с.

12. Кошечко Н. Фасилітація як інноваційна технологія управління педагогічними конфліктами у закладах вищої освіти. *Педагогіка, 2018. № 2(8).* 150 с.

13. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Кол. авторів під кер. С. О. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2004. 328 с.

14. Наказ МОН №58 від 26.01.11 року "Про затвердження Концепції літературної освіти". 2011. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/

15. Організація педагогічної та науково-асистентської практики (освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»). Київ: Ленвіт, 2007. 112 с.

16. Освіта України. Інформаційно-аналітичний огляд. Під загальною редакцією В. Г. Кременя. Київ:ЗАТ "Нічлава", 2001. – 224 с.

17. Пометун О.І. Розвиток критичного мислення учнів засобами шкільного підручника історії. *Проблеми сучасного підручника*, 2018. № 20. С. 327–328.

18. Посібник для фахівців з навчання дорослих / під ред. Т. Урдзе. Київ: ТОВ «Золоті Ворота». 84 с.

19. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів ІНОЗЕМНА МОВА 10-11 класів. Рівень стандарту. 2020. URl: https://mon.gov.ua/storage/app/me dia/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/1-inoz-st.pdf

20. Проєкт «Шкільний вчитель нового покоління». 2019. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/teach/projects/presett

21. Сидоренко І.М. Соціокультурна компетенція і контексті формування комунікативної культури студентів. Київ, 2011. С. 98-108.

22. Хілько С. Особливості формування фасилітаційної позиції майбутнього психолога в системі післядипломної педагогічної освіти. 2022. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%A5%D0%98%D0%9B %D0%AC%D0%9A%D0%9E.pdf.

23. Чечуй Е.П. Метод проектів як один зі шляхів підвищення мотивації до вивчення німецької мови. *Таврійський вісник освіти, 2013. №3(43).* С. 245-252.

24. Шевчук Н. Використання проектної роботи на уроках англійської мови. *Іноземні мови в навчальних закладах, 2009. № 1*. С. 57–62.

25. Ярмолюк А. В. Соціокультурний аспект формування комунікативної компетентності учнів. Наукові записки. Серія "Філологічна", 2013. № 40. С. 276-279.

26. British Council (2022). URL: https://www.teachingenglish.org.uk/

27. Brown, H. Douglas (2001). Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy. 2nd ed. Longman Pearson. 497 p.

28. Cambridge English First Book (2022). URL:https://www.cambridgeenglish.org/I_m_ages/CER_6168_V1_APR19_Cambridge_English_First_Handbook_WEB_v3.P DF

29. Clandfield, L. & Benn, R. (2011). Global Coursebook. Macmillan Publishers Limited (in English). 200 p.

30. English Projects (2022). URL: http://www.britishcouncil.org.ua/en/teach/projects

31. Esfandiari Mehran Using pyramid discussions in the task-based classroom to extend student talking time (2022). URL: http://www.sciedupress.com/journal/index. php/wjel/article/view/2936

32. Facilitation Skills Training Manual: A facilitator's handbook (2022). URL: https://publiclab.org/system/images/photos/000/020/662/original/FACILITATION_SKILLS_TRAINING_Manual.pdf

33. Facilitation tools for meetings and workshops (2022). URL: https://seedsforchange.org.uk/tools.pdf

34. Facilitator handbook (2022). URL: https://www.p2pu.org/assets/uploads/learning_circle_downloads/facilitator_handbook.pdf

35. Jaques, J. D. (2022). The station approach: how to teach with limited resources. URL: http://www.nsta.org/publications/ne ws/story.aspx?id=53323

36. Kagan, S. (2022). Cooperative learning. URL:: https://www.kaganonline.com/free_articles/dr_spencer_ kagan//re search_ in_nutshell.php

37. Karpyuk, O. (2019). English 11. Student`s book. Standard level. URL: http://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/11-klas-angli jska-mova-karpjuk-2019.pdf

38. Marvin, E. Shaw (1771). Group Dynamics: The Psychology of Small Group Behavior. New York; McGraw-Hill. p.107.

39. McKimm, J. (2022). Facilitating learning: Teaching and learning methods. URL: https://faculty.londondeanery.ac.uk/e-learning/small-group-teaching/Facilitating_learning_teaching_-_learning_methods.pdf

40. Murphy, S., Melandri, E. & Bucci, W. (2021). The Effects of Story-Telling on Emotional Experience: An Experimental Paradigm. *Journal of Psycholinguist Research, 50*(1), 117–142. https://doi.org/10.1007/s10936-021-09765-4.

41. Mykhalchuk, N., Bihunova, S., Fridrikh, A. & Vietrova, I. (2021). The cross-cultural understanding of metaphors in the information technology sphere. *Cognitive Studies | Études cognitives, 2021*(21), 24–75. https://doi.org/10.11649/cs.2475.

42. Mykhalchuk, N. & Bihunova, S. (2019). The verbalization of the concept of “fear” in English and Ukrainian phraseological units. *Cognitive Studies | Études cognitives, 19*, 11. https://doi.org/10.11649/cs.2043.

43. Mykhalchuk, N.O. & Ivashkevych, E.E. (2019). Psycholinguistic Characteristics of Secondary Predication in Determining the Construction of a Peculiar Picture of the World of a Reader.

Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолингвистика: зб. наук. пра ць. Серія: Психологія, 25(1), 215–231. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 444 с. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-215-231

44. Mykhalchuk, Nataliia & Ivashkevych, Ernest (2021). The empirical research of understanding contemporary poetry by future philologists. *Social Science Research Network (SSRN).* https://ssrn.com/abstract=3912159.

45. Mykhalchuk, Nataliia, Ivashkevych, Ernest & Ivashkevych, Eduard (2024). Concept «EDUCATION» and its Subconcepts: the data of Psycholinguistic experiment. *Social Science Research Network (SSRN)*. (September 30, 2024). Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=4972142

46. Mykhalchuk, H.O. & Kryshevych, O. (2019). The peculiarities of the perception and understanding of Sonnets written by W.Shakespeare by the students of the Faculty of Foreign Languages. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолингвистика: зб. наук. пра ць. Серія: Психологія, 26(1),* 265–285. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 402 с. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-26-1-265-285

47. Mykhalchuk, Nataliia & Khupavsheva, Natalia (2020). Facilitation of the Understanding of Novels by Senior Pupils as a Problem of Psycholinguistics. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолингвистика: зб. наук. пра ць. Серія: Психологія, 28(1),* 214–238. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 444 с. DOI: https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-28-1-214-238

48. Mytnyk, Alexandr, Matvienko, Olena, Guraliuk, Andrii, Mykhalchuk, Nataliia & Ivashkevych, Ernest (2021). The development of constructive interaction skill as a component of social success of junior pupil. *Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. Proceedings of the International Scientific Conference, II,* 387–401. Vilnius (Lithuania). https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6406.

49. Mykhalchuk, Nataliia, Levchuk, Pavlo, Ivashkevych, Ernest, Yasnohurska, Liudmyla & Cherniakova, Olena (2021). Psycholinguistic specifics of

understanding by Ukrainian students the principles of nomination of linguocultural models “clothing” in English and Ukrainian. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолингвистика, 29(2),* 195–237. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. DOI: https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-29-2-195-237

50. Mykhalchuk, Natalia, Bihunova, Svitozara, Fridrikh, Alla & Vietrova, Iryna (2021). The cross-cultural understanding of metaphors in the information technology sphere. *Cognitive Studies | Études cognitives*, *2021(21),* 24–75. https://doi.org/10.11649/cs.2475

51. Mykhalchuk, Nataliia, Ivashkevych, Ernest, Nohachevska, Inna, Nabochuk, Alexander & Voitenko, Oksana (2021). Psycholinguistic Mechanisms of Understanding Contemporary Poetry by Future Philologists. *PSYCHOLINGUISTICS*, *30(1),* 139–179. https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-1-139-179. Retrieved from https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1205

52. Mykhalchuk, Nataliia, Zlyvkov, Valeriy, Lukomska, Svitlana, Nabochuk, Alexander & Khrystych, Nina (2022). Psycholinguistic paradigm of the Medical staff – Patients communicative interaction in the conditions of COVID-19 in Ukraine and Scotland. *PSYCHOLINGUISTICS, 31(1),* 92–117. https://doi.org/10.31470/2309-1797-2022-31-1-92-117. Retrieved from https://psycholing-journal.com/index.php/journal/issue/view/43

53. Prendiville, P. (2008). Developing Facilitation Skills A Handbook for Group Facilitators. Combat Poverty Agency. 116 p.

54. Slavin, R. (2022). Cooperative learning. Review of educational research summer. URL: https://www.researchgate.net/publication/258183246_Cooperative_Learning

55. Surgeman, D.A. & Doherty, K.L. (1999). Reflective Learning: theory and Practice. Dubuque: Kendall Hunt. 105 p.

56. Vidal, R. (2022). The art of facilitation. URL: http://www.imm.dtu.dk/~rvvv/CPPS /3CHAPTER3theartoffacilitation.pdf

57. Visual facilitation (2022). URL: http://www.acphd.org/media/114415/facilitation_tips.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

My mother	**share**	**all**	**household**	**chores**	**Every**
day	**My sister**	**take**	**her**	**rubbit**	**for**

a walk	**My father**	**need**	**to**	**vacuum**	**the**
carpet	**to**	**get**	**rid**	**of dust**	**I**
always	**water**	**the**	**pots**	**I**	**hate**

wash	**the**	**floor**	**I**	**have to**	**wash**
dishes	**My**	**mother**	**can**	**distribute**	**household**
responsibilities					

Додаток Б

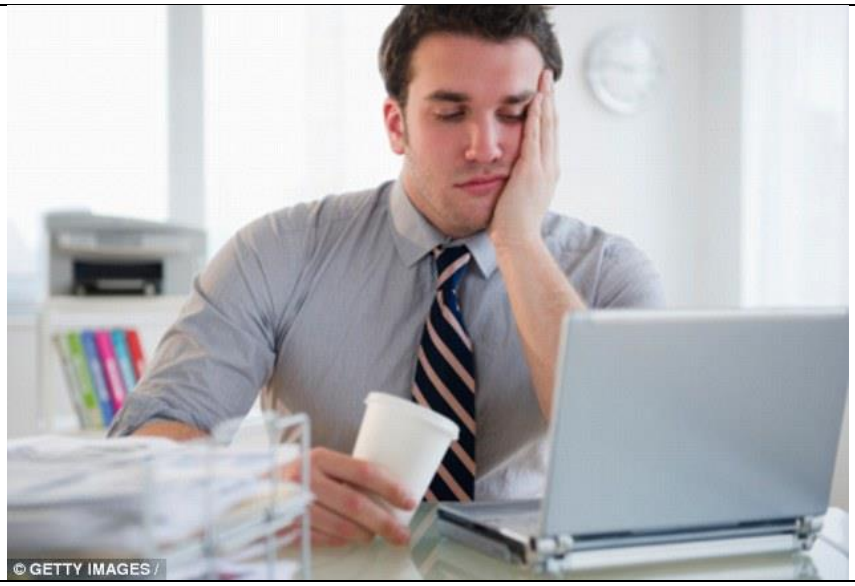

TUE 29	**1pm - 10pm** SCO HOST **3pm - 4pm** Meal
WED 30	**1pm - 10pm** SCO HOST **2pm - 3pm** Meal
THU 31	**1pm - 10pm** SCO HOST **4pm - 5pm** Meal
FRI 01	**1pm - 10pm** SCO HOST **4pm - 5pm** Meal

How Many Hours A Week Is A Full-Time Job?

Freelance

Overtime
12
3
6
9

LOOKING
FOR A
JOB

VACANT

ABOUT ME

A highly motivated student looking for a first-time position within a retail environment. Throughout my education, I have demonstrated high levels of motivation, work ethic and teamwork to achieve my predicted grades. I wish to utilise these skills to work with customers and satisfy their needs.

Joseph Greene

20 High St Lawson , BN27 1BD
studentjob@studentjob.co.uk
11-04-2003
+441323449369

WORK EXPERIENCE

WORK EXPERIENCE
April 2018 - April 2018

Retail Assistant

- Undertook two weeks of work experience with a local store
- Developed skills in customer service, teamwork and time management
- Responsible for handling deliveries and assisting customers

EDUCATION

STUDENTJOB SECONDARY SCHOOL
- June 2019

September 2014

- Maths - 8
- English - 8
- Science - 8

REFERENCES

AVAILABLE ON REQUEST

SKILLS

Problem-solving
Reasonably experienced

Teamwork
Reasonably experienced

Time Management
Reasonably experienced

Customer Service
Beginner

LANGUAGES

French
Good

HOBBIES AND INTERESTS

Highly active and participate in football, hockey and swimming

STIHL
STIHL

OLUNTEE
VOLUNTEER
OLUNTEE

BE YOUR
OWN BOSS

THINKSTOCK